

ISESCO İcraiyyə Şurasının sessiyasında Azərbaycanla bağlı təklif

Bugünlərdə Mərakeş Kralığının Rabat şəhərində ISESCO-nun İcraiyyə Şurasının sessiyası keçirilib. Mədəniyyət və Turizm Nazirliyindən AzərTAc-a bildirişlər ki, iclasda nazirliyin beynəlxalq əməkdaşlıq şöbəsinin müdiri, ISESCO üzrə Azərbaycan Milli Komissiyasının baş katibi Vasif Eyvazzadə iştirak edib.

Sessiyanın açılışında çıxış edən ISESCO-nun baş direktoru Əbdüləziz bin Osman əl-Tuveycri tədbirin əhəmiyyətini vurğulayaraq, qurumun ötən illik sessiyasının və 12-ci Baş Konfransının yüksək səviyyədə təşkilinə görə Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyevə, həmçinin Mədəniyyət və Turizm Nazirliyinə təşəkkürünü bildirib.

İclasın gündəliyində duran məsələlərin müzakirəsi zamanı İcraiyyə Şurasının üzvü kimi çıxış edən Vasif Eyvazzadə Azərbaycan-ISESCO münasibətlərinin ölkə rəhbərliyinin dəstəyi ilə daim inkişaf etdiyini, ötən həftə Bakıda keçirilmiş V Beynəlxalq Humanitar Forumda baş direktor Əbdüləziz bin Osman əl-Tuveycrinin ölkəmizin ərazi bütövlüyü, işğalçı Ermənistanla bağlı qətiyyətli mövqeyinin və çıxışının cəmiyyətimizdə yüksək qarşılandığını deyib.

Baş katib, habelə ISESCO-nun "Bakı prosesi" və Ümumdünya Mədəniyyətlərarası Dialoq Forumuna tərəfdaşlığının, dövlətimizin başçısının ölkəmizdə ISESCO üzrə Azərbaycan Respublikasının Milli Komissiyasının və Naxçıvan şəhərinin 2018-ci il üçün "İslam mədəniyyətinin paytaxtı" elan edilməsi ilə əlaqədar Təşkilat Komitəsinin yaradılması barədə sərəncamlarının önəmini qeyd edib. V.Eyvazzadə münaqişə regionlarında mədəni irsin vəziyyəti və onun müdafiəsinin təşkili məqsədilə proqram həyata keçirilməsini, eyni zamanda, ISESCO-ya üzv ölkələrin Milli komissiyaları arasında əməkdaşlığı gücləndirmək məqsədilə layihələrin hazırlanmasını təklif edib.

İclasdan sonra şöbə müdiri ISESCO-nun elm, təhsil və mədəniyyət sahələri üzrə məsul departament rəhbərləri ilə görüşlər keçirib və Milli Komissiya ilə bu istiqamətdə əlaqələrin inkişafı barədə fikir mübadiləsi aparıb.

"Açıq kitab" onlayn mütaliəçilərin portalıdır!

ARNK yanında Tərcümə Mərkəzinin "Açıq kitab" onlayn kitabxanası Azərbaycan, rus və digər xarici dillərdə yüzlərlə klassik, müasir bədii ədəbiyyat nümunələrinin, mətn və materialların, lüğətlərin, müxtəlif sahələrə dair elmi, publisistik ədəbiyyatların, dünya dillərinə tərcümə edilmiş Azərbaycan ədəbiyyatının, həmçinin Azərbaycan dilinə tərcümə edilmiş dünya ədəbiyyatlarının elektron versiyasını mütəmadi olaraq, pulsuz yayımlayır.

Kitabxana vasitəsi ilə Tərcümə Mərkəzinin "Xəzər" dünya ədəbiyyatı jurnalının və "Aydın yol" qəzetinin dövrü saylarını da pulsuz əldə edə bilərsiniz. Bunun üçün www.achiqkitab.az ünvanlı kitabxanaya daxil olmaqla yüzlərlə nəşri ödənişsiz əldə etmək olar!

Onu da qeyd edək ki, artıq onlayn kitabxanamızın rüsdilli versiyası da fəaliyyət göstərir.

Təsisçi: Azərbaycan Respublikasının Nazirlər Kabineti yanında Tərcümə Mərkəzi

Baş redaktor: Yaşar Əliyev

İcraçı direktor: Bəhlul Seyfəddinoğlu

Redaksiya heyəti: Nəriman Əbdülrəhmanlı, Elmin Nuri, Nərinə Əliyeva

Qəzet 2014-cü ilin 24 oktyabrından çıxır.

"Azərbaycan" nəşriyyatında çap olunub.

Tiraj: 1250. **Sifariş:** 2822

Ünvan: Bakı, Topçubaşov küçəsi 74.

Telefon: 595 16 05.

E-mail: aydinyol.az@gmail.com

Qəzet Azərbaycan Respublikasının

Ədliyyə Nazirliyində qeydiyyatdan keçib.

Şəhadətnamə nömrəsi: 3899

İlham Əliyev Xətai rayonunda yeni yaradılan park komplekslərinin açılışında iştirak edib

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev, Heydər Əliyev Fondunun prezidenti Mehriban Əliyeva və Fondun vitse-prezidenti Leyla Əliyeva Bakının Nəsimi rayonunda yeni salınan "Qızılgül bağı" parkında yaradılan şəraitlə tanış oldular.

"Azərbaycan Xəzər Dəniz Gəmiçiliyi" Qapalı Səhmdar Cəmiyyətinin sədri Rauf Vəliyev dövlət başçısına və xanımına yeni salınan parkda görülən işlər barədə məlumat verdi.

Yeni park "Azərbaycan Xəzər Dəniz Gəmiçiliyi" QSC-nin uzun müddət istifadə olunmayan Radio Mərkəzinin 1906-cı ildə inşa edilən binasının ərazisində salınıb. Ümumi sahəsi 6300 kvadratmetr olan istirahət parkı dünyanın məşhur şirkətinin dizaynı əsasında layihələndirilib. Təmir işləri yüksək keyfiyyətlə, müasir tələblər səviyyəsində və qısa vaxtda həyata keçirilib. Əvvəllər Radio Mərkəzinin binası kimi fəaliyyət göstərən tikili də yenidən qurulub. İndi bura kafe kimi fəaliyyət göstərəcək. Təmir zamanı qədim binanın tarixi element və fiqurları yüksək keyfiyyətlə bərpa edilib. Bu isə binanın xarici görünüşünün qorunub saxlanılmasına, eyni zamanda, müasir memarlıqla uzlaşdırılmasına geniş imkanlar yaradıb. İstirahət məkanı orijinal elementlər və formalarla daha da zənginləşdirilib, bu da parka xüsusi yaraşır.

Yeni salınan parkda Bakı sakinlərinin, şəhərin qonaqlarının mənalı istirahəti və asudə vaxtlarının səmərəli təşkili üçün hər cür şərait var. Park yaradılarkən balacalar da yaddan çıxmayıb. Onlar üçün xüsusi istirahət guşəsi, müxtəlif attraksionlar qurulub. Bu istirahət məkanında yaradılan meydança və fəvvarə ərazinin gözəlliyini daha da artırır.

Parkda aparılan abadlıq-quruculuq işləri çərçivəsində həyata keçirilən geniş yaşıllaşdırma işləri də diqqəti cəlb edir.

Bu işlər görülərkən ərazidə mövcud olan çoxillik ağaclar saxlanılıb. Bundan başqa, parkda 200-dən çox müxtəlif növ yeni ağaclar, gül və bəzək kolları əkilib.

Bu cür yeni müasir istirahət ocağının yaradılması Prezident İlham Əliyevin tapşırığı ilə Bakıda parkların əsaslı şəkildə yenidən qurulması və yeni parkların salınması işinə bir töhfədir. Bu cür layihənin həyata keçirilməsi həm də ümumilikdə paytaxtımızın simasının gündən-günə gözəlləşməsinə bütün dünyaya nümayiş etdirmək baxımından mühüm əhəmiyyət daşıyır.

Bakının Xətai rayonunda yeni yaradılan "Sevirəm" park kompleksinin də açılışı olub.

Prezident İlham Əliyev, Heydər Əliyev Fondunun prezidenti Mehriban Əliyeva və Fondun vitse-prezidenti Leyla Əliyeva açılışda iştirak ediblər.

Prezident İlham Əliyev, birinci xanım Mehriban Əliyeva və Leyla Əliyeva parkın rəmzi açılışını bildirən lenti kəsdilər.

Heydər Əliyev Fondunun icraçı direktoru Anar Ələkbərov yeni yaradılan park kompleksi barədə dövlət başçısına məlumat verdi.

Bildirildi ki, yeni park kompleksinin ümumi ərazisi 3,2 hektardır. Ərazidə aparılan geoloji işlər nəticəsində neft tullantıları və marmar tozu aşkar edilib.

Ərazinin torpağı marmar tozundan və neft tullantılarından təmizləndikdən sonra 2016-cı ilin iyunundan parkın yaradılmasına və tikinti işlərinə başlanılıb. Burada işlər sentyabrda başa çatıb.

Qeyd edək ki, ərazisi münbit torpaqla örtülən parkın uzunluğu 288 metr, eni isə 110 metrdir. Park kompleksinin üç girişi var.

Yaşıllaşdırma zamanı IDEA – Ətraf Mühitin Mühafizəsi naminə Beynəlxalq Dialoq İctimai Birliyinin təşəbbüsü ilə parkda ağacəkmə kampaniyası keçirilib. Ərazidə 4 mindən artıq müxtəlif növ ağac, o cümlədən 30 illik Eldar şamı, 35 illik sərvi, 12 illik tuya ağacları əkilib.

Parkda avtomat suvarma sistemi, su və yanğın çənləri, nasosxana, təhlükəsizlik müşahidə kameraları quraşdırılıb, müasir işıqlandırma sistemi yaradılıb.

Ərazidə təbii daşlardan yonulmuş heykəllər landşaftla vəhdət təşkil edir. Parkda qoyulmuş 14 heykəlin hər biri xüsusi dizaynı və üslubu ilə fərqlənir. Müxtəlif mövzularda olan bu heykəllər Heydər Əliyev Fondunun təşkilatçılığı ilə keçirilmiş "Daşın nəğməsi" birinci Beynəlxalq heykəltəraşlıq simpoziumu çərçivəsində müxtəlif ölkələrdən olan heykəltəraşların yaratdıqları əsərlərdir.

Parkda eləcə də Heydər Əliyev Fondunun dəstəyi ilə "Ürəklər" kompozisiyası təqdim olunur. Bu kompozisiya Bakıya, təbiətə, insanlara olan sevgini əks etdirir.

Yeni istirahət guşəsinin ərazisində yaradılmış şalələdə dekorativ və təbii daşlardan istifadə olunub. Burada uşaqlar üçün ayləncə meydançası və yelləncəklər quraşdırılıb.

Kompleksin ərazisində iki yerdə avtodayanacaq, bir dekorativ perqola – keçid və kafe var. Ərazidə yangınsöndürən maşınlar və velosipedçilər üçün hərəkət zolaqları da salınıb.

Parkın ərazisində, həmçinin "GreenCar" mərkəzi tərəfindən elektrikli işləyən nəqliyyat vasitələrinin enerjidoldurma stansiyası quraşdırılıb.

Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyev, birinci xanım Mehriban Əliyeva və Leyla Əliyeva yeni park kompleksində ağac əkildilər.

İspaniya Krallığının müvəqqəti işlər vəkili Tərcümə Mərkəzində

İspaniya Krallığının Azərbaycan Respublikasındakı müvəqqəti işlər vəkili cənab Jose Luis Diez Juarez Azərbaycan Respublikasının Nazirlər Kabineti yanında Tərcümə Mərkəzində olub.

Mərkəzin direktoru Afaq Məsud qurumun dünya ədəbiyyatı incələrinin tərcüməsi və Azərbaycan ədəbiyyatının dünyaya tanıtılması istiqamətində gördüyü işlərdən, dil və tərcümə sahəsində aparılan islahatlardan, həmçinin Azərbaycanda ispan ədəbiyyatına olan böyük maraqlardan danışdı: "Azərbaycan oxucusunda ispan ədəbiyyatına olan sevgini böyük ispan ədəbləri –

Migel de Servantes, Kamilo Xose Sela, Federiko Qarsiya Lorka, Eduardo Mendosa kimi qələm sahibləri oyadıb. Düşünürəm, Migel Delibesin ilk dəfə nəşr olunmuş bu irihəcmli "Seçilmiş əsərləri" də Azərbaycan oxucusu tərəfindən maraqla qarşılanacaq".

Cənab Jose Luis Diez Juarez öz növbəsində, görüşün təşkilinə, həmçinin ispan ədəbiyyatının

Azərbaycanda tanıtılmasına görə qurumun rəhbərinə öz minnətdarlığını bildirib. Müvəkkil Tərcümə Mərkəzinin Azərbaycan dili kurslarının iştirakçısı olduğunu məmnunluqla vurğulayaraq, qurumun ədəbiyyat və bədii tərcümə sahəsində gördüyü işləri yüksək dəyərləndirib və ispan ədəbiyyatına olan xoş münasibətdən qürur duyduğunu bildirib. Səfirliyin bugünədək mədəniyyət sahəsində fəaliyyətinin, əsasən ispan dilində lüğətlərin tərtibinə yönəldiyini bildiren cənab Jose Luis Diez Azərbaycan-İspaniya əlaqələrinin möhkəmlənməsində tərcümənin əsaslı rolunu xüsusi qeyd edib. Xalqlararası anlaşmada ədəbiyyatın əhəmiyyətini vurğulayan müvəkkil, yaxın gələcəkdə ispan şairlərinin əsərlərindən ibarət toplusunun Azərbaycan dilinə tərcümə və nəşr edilməsi, habelə Azərbaycan ədəbiyyatının İspaniyada tanıtılması ilə bağlı təkliflərini irəli sürüb.

Görüşün sonunda müvəqqəti işlər vəkili Migel Delibesin "Seçilmiş əsərləri" kitabı təqdim edilib.

Azərbaycan Frankfurt Beynəlxalq Kitab Sərgisində təmsil olunacaq

Oktabrın 19-dan 23-dək Frankfurt Beynəlxalq Kitab Sərgisi keçiriləcək. Sərgidə Azərbaycan da təmsil olunacaq. Ölkəmizin, onun zəngin mədəniyyətinin, inkişaf edən nəşriyyat-poliqrafiya sahəsinin, kitab sənətinin təmsil və təbliğ olunması məqsədilə Mədəniyyət və Turizm Nazirliyinin əməkdaşlarından və yerli nəşriyyat nümayəndələrindən ibarət nümayəndə heyəti Almaniyanın Frankfurt-Mayn şəhərinə səfər edəcək.

Nazirlikdən AzərTAC-a bildirilib ki, 56 kvadratmetr sahədə Qız qalası və Qala divarları dizaynı ilə hazırlanmış xüsusi stendlə təmsil olunacağımız sərgidə Ümummilli lider Heydər Əliyevin və Prezident İlham Əliyevin həyat və fəaliyyətini əks etdirən kitablar, dövlətçiliyimizə, tariximizə, mədəniyyətimizə, o cümlədən ölkəmizin turizm potensialına aid nəşrlər barədə sərgi iştirakçlarına məlumat verəcək.

Sərgi çərçivəsində cari ilin "Multikulturalizm ili" elan edilməsi ilə bağlı tədbirin keçirilməsi də nəzərdə tutulub.

Beynəlxalq kitab sərgiləri sırasında Frankfurt Kitab Sərgisi özünün nüfuzu, iştirakçı və ziyarətçilərin sayının çoxluğu, dünyanın müxtəlif kitab mədəniyyətlərinin görüşü baxımından əlamətdardır. Hər il təşkil olunan bu sərgiyə dünyanın əksər ölkələrindən nümayəndələr qatılır.

Yazıcılarımız beynəlxalq müsabiqənin qalibi olublar

○ MDB ölkələri arasında nəsr və poeziya nümunələrinin beynəlxalq "Rodnoy Dom" müsabiqəsində iştirak edən Azərbaycan yazıcıları - Kamran Nəzirli, Nəriman Əbdülrəhmanlı, Nəriman Kamal və Elşən Məmmədli "Nəsr" nominasiyası üzrə qalib olublar.

Kamran Nəzirli AzərTAC-a bildirib ki, ümumi siyahıda da Azərbaycan yazıcıları 11 ölkə arasında birinci yerə çıxıb. Müsabiqə təşkilatçıları və jüri üzvləri əsərlərə qiymət verərkən bədii dəyər, ideya yeniliyini və aktuallığı, ədəbi dil normalarını, kütləvi oxucu marağını əsas götürüblər. Müsabiqəyə göndərilən yazılar Belarusun İnformasiya Nazirliyinin təsis etdiyi Ədəbiyyat Portalında dərc olunub. Müsabiqəyə Rusiya, Belarus, Ukrayna, Qazaxıstan, Moldova, Özbəkistan, Qırğızıstan və digər ölkələrdən olan yazıcı və şairlər qatılıblar. Qaliblərin əsərləri Belarusun ədəbi jurnal və qəzetlərində çap olunacaq.

Qeyd edək ki, müsabiqə qaliblərinə oktyabrın ikinci yarısında laureat diplomları təqdim ediləcək.

Bakıda Sergey Yeseninə həsr olunmuş "Mənim düşüncəli və zərif diyarım" sərgisi

○ Rusiya İnformasiya-Mədəniyyət Mərkəzində böyük rus şairi Sergey Yesenin 121 illiyinə həsr olunmuş "Mənim düşüncəli və zərif diyarım" adlı sərgi açılıb.

Mədəniyyət və Turizm Nazirliyindən AzərTAC-a bildirilib ki, ilk dəfə Azərbaycanda nümayiş etdirilən sərginin ekspozisiyasına Sergey Yesenin Dövlət Qoruq Muzeyi tərəfindən təqdim olunmuş fotosəkilləri, rəsm əsərləri, heykəlləri, nəşrləri və məişət əşyaları daxildir.

Sərgi Rusiya Federasiyasının ölkəmizdəki səfirliyi, "Rossotrudniçestvo"-nun Azərbaycandakı nümayəndəliyi, Ryazan vilayətinin Mədəniyyət və Turizm Nazirliyi və S.Yesenin Dövlət Qoruq Muzeyinin rəhbərliyi tərəfindən təşkil olunub.

Tədbirdə açılış nitqi ilə çıxış edən "Rossotrudniçestvo"-nun Azərbaycandakı nümayəndəliyinin rəhbəri Valentin Denisov sərgi barədə tədbir iştirakçlarına ümumi məlumat verib.

Azərbaycan Respublikası mədəniyyət və turizm nazirinin müavini Sevda Məmmədaliyeva Sergey Yesenin Rusiya və Azərbaycan arasında mədəni əlaqələrin möhkəmləndirilməsi istiqamətində xidmətlərini xüsusilə qeyd edib, şairin yaradıcılığının Azərbaycan dövrü haqqında danışdı və sərgiyə uğurlar arzulayıb.

Tədbirdə, həmçinin Rusiyanın Azərbaycandakı səfiri Vladimir Doroxin, Ryazan vilayətinin mədəniyyət və turizm naziri Vitali Popov, Sergey Yesenin Dövlət Qoruq Muzeyinin direktoru Boris İohanson çıxış ediblər.

Daha sonra qonaqlar sərgi ekspozisiyası ilə tanış olublar. Tədbir çərçivəsində Sevda Məmmədaliyeva ilə Vitali Popov və Boris İohanson arasında görüş keçirilib, Azərbaycan ilə Rusiya arasında mədəniyyət və turizm sahələrində əməkdaşlıq müzakirə edilib. Qonaqlar Sergey Yesenin əsərlərinin Azərbaycan xalqı tərəfindən sevildiyinin şahidi olduqlarını və bunun müsbət hal olduğunu qeyd ediblər. Görüşdə şairin 1924-1925-ci illərdə Bakıda yaşadığını və həmin dövrdə bir sıra əsərlər yaratdığını nəzərə alaraq, Sergey Yesenin Dövlət Qoruq Muzeyində şairin həyat və yaradıcılığının Azərbaycan dövrünə həsr edilmiş guşənin yaradılmasının məqsəduyğunluğu vurğulanıb.

Azərbaycanda Rusiya kinosu günləri

Oktabrın 10-dan 14-dək Azərbaycanda Rusiya kinosu günləri keçiriləcək. Tədbir Rusiya Federasiyası Mədəniyyət Nazirliyinin dəstəyi, Azərbaycan Mədəniyyət və Turizm Nazirliyi, Rusiyanın ölkəmizdəki səfirliyi, "Kinofest" Prodüser Mərkəzi və Nizami Kino Mərkəzinin təşkilatçılığı ilə reallaşacaq.

Nazirlikdən AzərTAC-a bildirilib ki, bu münasibətlə Rusiya Kino Fondunun direktoru Anton Malışev, rejissor və prodüser Renat Davletyarov, aktrisa Yevgeniya Malaxova (Davletyarova), rejissor Yuri Vasilyev, prodüser Mixail Deqtyar və "Kinofest" Prodüser Mərkəzinin direktoru Sergey Braqindən ibarət nümayəndə heyəti ölkəmizə səfər edəcək.

Nizami Kino Mərkəzində keçiriləcək kino günlərinin açılışı oktyabrın 10-da Rusiya kinematoqrafçıları ilə görüş və rejissor Renat Davletyarovun "Təmiz sənət" bədii filminin nümayişi ilə başlayacaq.

Kino günləri çərçivəsində tamaşaçılara rejissor Yuri Vasilyevin "Qəhrəman", İndar Djendubayevin "O, əjdahadır", İlya Çijikov və Anton Çijikovun "Bizim qəbiristanlığın oğlanı" və Eduard Bordukovun "Qutu" bədii filmi təqdim olunacaq.

Yazıcı İlqar Fəhmi ilə görüş

Oktabrın 13-də Bakı Şəhər Mədəniyyət və Turizm Baş İdarəsinin Xətai rayon MKS-nin Mərkəzi Kitabxanasının oxu zalında görüş və "İmza günü" keçiriləcək.

AzərTAC xəbər verir ki, görüşdə AYB-nin yaradıcılıq məsələləri üzrə katibi, şair, yazıcı, kinodramaturq İlqar Fəhminin yaradıcılığından söhbət açılacaq. Elm, mədəniyyət, incəsənət xadimləri ədəbin yaradıcılığı haqqında danışacaqlar.

İ.Fəhmi "Dəfnə ağacı", "Çaqqal nəfəsi", "Axırıncı qatar", "Ölüm növbəsi", "Akt-risa", "Dərvişin qeydləri", "Axırıncı dayanacaq" və başqa ekran əsərlərinin və "Bakı tarixindən kollaj", "Evtanaziya", "Müsiqəti-Fəxrəddin", "Son reportaj", "Nostalji", "Sən kimsən, Səfəvi?", "Bu gündən dünənə", "Akvarium" və s. kitabların müəlifidir. Cari ildə İlqar Fəhminin əsərlərinin 12 cildliyi nəşr olunub.

Artıq neçə aydan bəridir ki, ARNK yanında Tərcümə Mərkəzində "İşlək orfoqrafiya lüğəti" üzərində iş gedir. Məqsəd, hazırda istifadədə olan "Azərbaycan dilinin orfoqrafiya lüğəti"ndə yer almış minlərlə yazılış səhv, qəliz ərəb, fars sözlərinin, mənası və mənbəyi bilinməyən söz və söz birləşmələrinin, müxtəlif şəkildə hallandırmalarla artırılmış, bəzən iki-üç şəkildə verilmiş ifadələrin, eləcə də sahə lüğətlərinə aid terminlərin, dərman, kimyəvi element adlarının təmizlənməsi, əvəzində milli ədəbi nümunələrdən aranıb tapılmış sözlər daxil edilməklə, işlək, aydın dil vəsaitinin ərsəyə gətirilməsidir. Adıçəkilən kitabdan, orfoqrafiya lüğəti qaydalarına uyşmayan sözlərin təsnifatını nəzərinizə çatdırır, oxucuların, dil və lüğət mütəxəssislərinin fikir və mülahizələrini, irad və təkliflərini gözləyirik. Orfoqrafiya lüğətidən çıxarılan sözlərin təsnifatı 6 fevral 2016-cı il tarixdən (62 sayılı buaxrılış) etibarən mütəmadi olaraq "Aydın yol" qəzetində dərc edilir.

(Əvvəli ötən saylarımızda)

"Azərbaycan dilinin orfoqrafiya lüğəti"ndən çıxarılan sözlərin təsnifatı

Orfoqrafiya lüğətinin tərfi: "Orfoqrafiya lüğəti - sözlərin düzgün yazılış qaydasını bildiren dil vəsaitidir".

Mənası anlaşılmayan sözlər	Mənası və yazılışı qüsurlu sözlər	Dialekt və ara sözləri	İşlənməyən ərəb, fars və digər əcnəbi sözlər	Terminlər	Suni sözlər və söz birləşmələrindən düzəldilən qurama sözlər	Lüzumsuz sözlər və söz hallandırmaları
fotodeşiklər franko-anbar koşi koy-san köşəbaşı kumanlıq qabyalama qalpaqcılıq qapaq-qanşar qarabaşlıq qarnıboğaz qarnıboğazlıq qaytanqaşsız qeyri-üzviçi qəbuledici-verici qəzvəaltı qılnc-qırğın sərbəstlikolan sərbəstlikolma sıçrantıtutan sıçrantıtutma sifətlənmək sıfırolma sıxılabilməzlik silib-arıtma silib-arıtmaq sililəcünbanlıq sinəsitudan sinəsitudma sinəsituducu sıpalıqetmə sirriqalın sizli-bizsiz solgirişsiz sonradangətirmə sonrayabaxma soraşiqsozama sululuqetmə sumbatsızınbiri sürükləşmə sürükləşmək şaqrenləşdirilmə şaqrenləşdirilmək şaqrenləşdirmə şaqrenləşdirmək şaş şeypurburun şeypurburunlu şeypurburunluq şəxsiyyətlərəarası şəxssizlik şikarçiedən şikarçietmə şillaqçı şineldənçıxan şineldənçıxma şır şirnikib-fəallaşma şirnikib-fəallaşmaq şirnikib-girişmə şirnikib-girişmək şistvarılıq şitvarılıq	əyirici-toxuculuq fantasmaqoriyaçılıq fotoelektrik fotoelektrod fotoelektrolüminesensiya fotokeçirən fotokeçirici fotokeçiricilik fotoqalvanomaqnit fotomaqnitoelektrik fotoproton fotopyezoelektrik franko-gəmi ionazasiya ionazitor komefor, balıq komma (fiz.) kompüterləşmək kompüterlik konform konikonxi konsulxana kontrabarometr kontrlaşdırıcı kontrlaşdırma kontrlaşdırmaq konvet korrupsiyayaqoşulma kran-ştabelyator kreditləmə kreditləmək kurortsalma küçüklənmə küçüklənmək küləşilik kürium kvartet-poema kvazielastik qaçaqçı qaçaraqqlanma qaçaraqqlanmaq qamarlaşdırma qamarlaşdırmaq qanad-quyruqluluq qapalı-intrevert qaraqabaqlı qastreloq qatıqüzülü qat-qarışlıq qazamatçı qazibürhanəddinşünas qazibürhanəddinşünaslıq qazqaynağıcı qazmar qeyri-evklid qeyri-əla qeyri-ələliq qeyri-kondisir qeyri-konsentrik qeyri-qəti qəfəsəsiz qələvililənmə	kafeşantan (kefxana) kvitləşmə kvitləşmək qabyalayan qaqqana qarğanma sirkəbaş soxasox soxulhasoxul stolbaz stolbazlıq subaybaba sümsü sürçəkləmə sürçülmək sürçümək sürçütmə sürçütmək sürtələmə sürtələmək şaircik şaqqıma şaqqımaq şaqqırdama şaqqırdamaq şaqqırdatma şaqqırdatmaq şalbanboy şalbanboylu şalbanboyluq şalbanboyluluq şaplama şaplamaq şaplanma şaplanmaq şaplatma şaplatmaq şappalama şappalatma şappalatmaq şənibığ şəşələyə-şəşələyə şeytanapapıştikən şeytanapapıştikmə şəyatın şındır-mındır şirni-piçi şırp şırpaşırp şırpaşırpla şırpılı şırpılılı şırpılısız şir-şəkil şirtı şirtılıq şişbaş şişik şişiklik şitil-mitil şitinqorunçıxardan	franko insangiriz instrumentovka intellektualist intiba intiha intixab intixabi intiqaq intiqaqlı intima iradət irsal irsal-mərsul isabət isfəndan, ağac islahpəzir islahpəzirlik ismi-cəm ismi-əsas ismi-əzəm ismi-xas ismi-şəb ismi-şərif israili issızca issızlıq istiarə istimdad istirham işkəmbə iştibah iştibahla iştiyah itnam itmilləmək ittifaqən iyiləşmə iyiləşmək izdiyad izhari-nifrət izhari-təşəkkür izzəti-şərəf janrist jelonka jelonkaçı jelonkaçılıq jiletka jirobank jirovka jitiye julik juliklik kab kafiristan kafuri kah kalamyanka kalvinist kamali-əhtiramla kamali-ədəb kamali-ədəblə	fosfin fosforessensiya fosforik fosforoqrafiya fosgen fot fotalgiya fotari fotizm fotoassimilyasiya fotobiokimya fotobiologiya fotobioloji fotobomba fotodinamik fotodiod fotohelioqraf fotohidroliz fotoxrom fotoxromiya fotoxromizm fotokatod fotometr fotometrik fotometriya fotomezon fotopsin fotopsiya fototaksis fototranzistor fototropik fototropizm fotovoltaiq fotozond foveal fovenakulyar fraxt fraxt-fet fraxt-in fraxt-reviz fraksiz fraktal frambenzioma frambiziya framisetin françayz franko-bort frankofoniya fransium franşız fraskati fratriya frenalgiya frenel frenokardiya frenokolopeksiya frenoqraf frenologiya frenozin freza frinin frinoderma friz	əruzlayazma əsəb-iflic əşəyənlik əşgəraparma əşgərgetmə əşgəryığma əşir-yesirqalma əşkikliketmə əşlidüzlük əşliəyri əşliəyriilik əşnəyib-yatma əşnəyib-yatmaq əşrdən-əşrəkeçmə əşrdən-əşrəqalma əşrdidəlik əştaetmə əştaolunma əş-tan əş-təkəmə əştdaşma əştdöymə əştdolma əştdolmuş əştəgirmiş əştirsacma əştlik-piylik əştlik-südlük əştlik-yumurtalıq əştlik-yunluq əştli-yumurtalı əştriyatçılıqetmə əştriyatçılma əşvədikdəqalma əşvədiyəşmə əşvədiyəsalma əşvəzalma əşvvəlinci-axırıncı əşyanetmə əşyaniləşdirici əşyaniləşdirilmə əşyaniləşdirilmək əşyaniləşdirmə əşyaniləşdirmək əşyan-zadəgan əşyintietmə əşmtəəliyiniitirmə əşyirmə-burma əşyməqaşlı əşymə-profilləmə əşyriəğızlı əşyriəğızlıq əşyriəğızlılıq əşyriayaqlı əşyriayaqlıq əşyriayaqlılıq əşyribaşlı əşyribaşlıq əşyribelli əşyribellik əşyriboğaz əşyriboğazlıq	ərdəmli ərdəmsiz ərəbləşdirtmə ərəbləşdirtmək ərişli ərişsiz ərplənə-ərplənə ərsincik ərsinsiz əsarətli əsasköklü (-lər) əsaslıca əsdirilmə əsdirilmək əsdirtmə əsdirtmək əsərli əsərsiz əsirgətmə əsirgətmək əsələhəli əsələhəsiz əsmərləşmə əsmərləşmək əsrarlı əsrarlılıq əsrsarsız əşrəfli ətəklilik ətəksizlik ətirləşdiricilik ətirlilik ətirsizlik ətirvericilik ətlenə-ətlenə ətlik ət-piy əvəzlənə-əvəzlənə əyallı əyalsız əyarsızlıq əyadəmlilik əyadəmsiz əyadəmsizlik əyadirtmə əyadirtmək əyər əyildə-əyildə əyirdə-əyirdə əyirməli əyirtmə əyirtmək əyirilə-əyirilə əyirilikli əyiriliksiz əyirili-əşgrulu əyirili-üyrülü əyiri-əşgrulu əzələyəbənzər əzgilşəkili

(Davamı gələn sayımızda)

II YAZI

Tiflisin payız gecələrinin bir başqa gözəlliyi var. Qışın nəfəsi duyulsa da, qızılı payız yerini verməyi düşünmür. Gündüzlər günəşin istisi qoca şəhəri öz ağuşuna alır, gecələr isə hava soyuyanda torpaqdan qalxan buxar dumanına çevrilib qarşısına çıxan hər şeyə sarılır. Tiflisin qənbər döşənmiş dolanbac küçələrində sürünən dumanın ömrü qısa, səhər şəfəqləri ilə birlikdə o da əriyib gedəcək, növbəti gecə yenidən qayıtmaq üçün...
Gecədən xeyli keçmiş şəhərin köhnə məhəlləsində, iranlı tacir hacı Həşimin mülkündə böyük ailənin bütün üzvləri şirin yuxuya gedib, tək-cə yeniyətmə Mustafadan başqa. O, eyvanda oturub zülmətə qonaq gəlmiş dumanın nazlı rəqsinə tamaşa edir. Orda, bir az aşağıda Kürün sahilində indi göz-gözü görmür, hər şey müəmmaya bürünüb, onun qəlbindəki duyğular kimi. Bir müddətdir ki, bu hissələr teatrla bağlıdır. O, ömründə ilk dəfə gördüyü tamaşanın – "Faust" operasının təsiri altındadır. Həmin andan ürəyində teatra, aktyorluğa böyük məhəbbət oyanıb. 15 yaşlı yeniyyətmənin qurduğu xeyalları təsəvvür etmək çox da çətin deyil. Amma beynində dolaşan həm bəsit, həm də mürəkkəb suallar onun yuxusunu ərsə çəkib. "Axı nə üçün adam öz istəyinə çata bilməsin? Dünya niyə belə qurulub? Görəsən, mən də o aktyorlar kimi səhnəyə çıxıb səlist danışa biləcəyəmmi?" Mustafa başını qaldırıb göylərə baxır. Duman, sayrışan ulduzlu səmaya pərdə çəkməyə macal tapmayıb. Bu qaranlıq ənginliklər də Mustafa üçün müəmmaldır. Bilmir ki, taleyi artıq çoxdandır göylərdə yazılıb...

Şübhəsiz, 1909-cu ilin Tiflisində Mustafanın böyük səhnəyə yolu bağlı idi. Amma o, uşağın marağını hər il məhərrəm ayında keçirilən "şəbeh" mərasimlərinə yönəltdi. Əslində, bu da bir növ teatr idi və dini tamaşalar islam aləmində geniş yayılmışdı. Tiflisdə 15-ə qədər təziyə dəstəsi vardı.

"Şəbeh", mənzum şəkildə yazılmış və bir neçə əhvalatı özündə əks etdirən xüsusi ssenari əsasında qurulmuş dini tamaşa idi. Bu tamaşalar məhərrəm ayının 10-cu günü meydanlarda, qəbiristanlıqda və məscidlərin həyətinə göstərilirdi. Şəbehkardanın üzünə böyük məsuliyyət düşürdü. O, bir növ rejissor köməkçisinə bənzəyirdi, aktyorları yönləndirirdi, bəzi iştirakçılar rolun sözlərini əzbərləyirdi, bəziləri isə üzündən oxuyurdu. Qadın rolları ifa edən kişilər isə qadın paltarını geyindirirdilər.

Mustafa bu dini tamaşaların fəal iştirakçısına çevrildi. Sevinci yerə-göyə sığmırdı, çünki ona da mühüm rol tapşırılmışdı. Bu əvəfdə Qoqolun "Müfəttiş" əsərini döndə-dönə oxudu, Xlestakovun monoloqunu əzbərlədi. Hələ onda ağına gəlməzdi ki, 1925-ci ildə Azərbaycan Dövlət Dram Teatrında Xlestakov rolunu ifa edəcək.

Mustafanın atası hacı Həşim və əmisi Tiflisin ən gözəl teatr binalarını icarəyə götürüb həm yerli truppalarını, həm də Bakıdan qastrola gələn aktyorların ixtiyarına verirdilər. Bununla da H.Ərəblinski, S.Ruhulla, M.Əliyev kimi dahi sənətkarlara maddi yardım göstərmiş olurdular. Mustafa tamaşaların hamısına baxırdı, hərdən epizodik uşaq rollarını ona həvalə edirdilər. Teatr adlı sehirli aləmin ovsununa düşmüşdü və görkəmli sənətkarlardan öyrənməyə çalışırdı.

Hacı Həşimin karvansaradakı bəzzaz dükkanı Tiflisdə yaşayan azərbaycanlıların görüş yerinə çevrilmişdi. Burada məktəb, teatr, mədəniyyət və incəsənət barədə qızğın müzakirələr gedirdi. Bu yığıncaqlarda "Molla Nəsrəddin" jurnalının redaktoru C.Məmmədquluzadə, Ə.Qəmküsar, Ö.Faiq, "Şərq-rus" qəzetinin redaktoru M.Şahtaxtinski, Ə.Haqqverdiyev və başqaları iştirak edirdilər. Mustafa dərindən çıxan kimi atasının dükanına gedirdi, qonaqlara xidmət edir, söhbətlərə diqqətlə qulaq asırdı.

Bir dəfə söhbət əsnasında Mirzə Cəlil gənc Mustafanı təriflədi.

- Hacı Həşim, bu cavan oğlanı səhnədə gördüm, çox bəyəndim. Məncə, Allah ona əvəzsiz istedad bəxş edib. Elə gözlərindən də bəlli olur ki, sənət adamıdır. Hazırda, çox yaxınlarda tanınmış bir aktyorun atası olacaqsan...

Hacı gözlərini qıyıb gülümsündü:
- Hörmətli Mirzə, hər şey Onun ixtiyarındadır. Biz nə karəyik ki, Yaradanın işinə qarışaq. Allah bilən məsləhətdir.

Mirzə Cəlil üzünü Mustafaya tutdu.
- Teatrla aran necədir, dostum? Amma unutma: aktyorluq çətin, həm də şərəfli işdir. Bacararsanmı?

Mustafa dükanın ortasında hamının gözü qarşısında Xlestakovun monoloqunu birnəfəsə söylədi. Mirzə Cəlil də məclisdəkilərə qoşulub gənc Mustafanı alqışladı.
Bir ay sonra

hacı Həşimin qonşusu Kaşiyevin zirzəmisinin qapısında əllə yazılmış elan asıldı: "Myasnitskinin "Xor-xor" vödevili. Biletlər satılır".

Biletlərin qiyməti üç qəpikdən on qəpiyə qədər idi. Mustafa'nın dostları – "aktyorlar"ın hərəsi evdən bir şey gətirmişdi. Yataq aqılarından pərdə düzəltmişdilər, səhnəni ağ neft lampaları işıqlandırır, qrim yerinə kömürdən istifadə etmişdilər... "Tamaşa zalı" ağzınadək dolu idi. Biletlərin hamısını qonşular almışdı. Tamaşa böyük uğurla keçdi. Bütün məhəllə Mustafanın aktyorluq istedadından danışırdı.

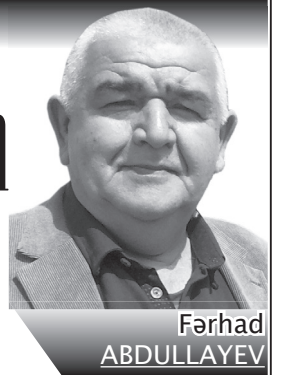
6 manat 38 qəpik! Bilet satışından bu qədər pul yığılmışdı. Bu da Tanrının gənc "aktyorlara" göndərdiyi qismət payı idi...

Taleyi göylərdə yazılmış Mustafanı qarşıda çətin və şərəfli həyat yolu gözləyirdi. İllər keçəcək və o, Tiflis Azərbaycan Dövlət Teatrının direktoru olacaq, sonra Hacı Həşimin ailəsi Bakıya köçəcək, Mustafa 1924-cü ildə Moskvada Dövlət Teatr Sənəti İnstitutunu bitirəcək, Bakıya gəlib Azərbaycan Dövlət Dram Teatrında fəaliyyətini davam etdirəcək, səhnədə yüzlərlə unudulmaz obraz yaradacaq, filmlərə çəkiləcək, teatr tarixində "Mustafa Mərdanov məktəbi" kimi silinməz iz qoyacaq...

Hələlik isə... 1909-cu ilin dumanlı payız gecəsi yeniyyətmə Mustafanın yuxusu ərsə çəkilib. Qəlbindəki hissələri cılovlaya bilmir, teatra olan bu məhəbbət mərzə hardan gəlib onu tapdı? Suallara cavab axtarınca duman da yavaş-yavaş əriyir, qoca Tiflis günəşin ilk şəfəqlərinin nuruna boyanır, hürdasa aşağıda Kürün nazlı suları sahili yuyur... Mustafa mürğüleyib. Deyirlər, yuxular sübhçağı çin olur...

Fərhad SABİROĞLU

Sürüşkən millət

Fərhad ABDULLAYEV

Bu günlərdə Ermənistan kağız üzərində mövcud olan müstəqilliyinin 25 illiyini qeyd edib və bu münasibətlə hərbi parad keçirib.

Tədbirlər çərçivəsində prezident Serj Sərkisyan da ənənəvi olaraq hökumət və dövlət rəhbərləri ilə birlikdə İrəvanda Yerablur abidəsinə ziyarət edib. Ziyarət zamanı bəzi vətəndaşlar prezidentə yalvararaq işıq pulunu ödəmək üçün pul istəyiblər.

"Aravot" qəzetinin yazdığına görə, tədbirdə jurnalistlər bir neçə dəfə Sərkisiyandan xahiş ediblər ki, heç olmasa, bu bayram günündə bir neçə suala cavab versin. Sərkisyan isə jurnalistləri qınayıb ki, onlar əvvəlcə dövlət başçısının bayramını təbrik edə bilərdilər. Bundan sonra jurnalistlər xorla prezidenti təbrik ediblər, Serj öz təşəkkürünü bildirib və... arxasını jurnalistlərə çevirib. Qəzet daha sonra yazır ki, Sərkisyan onun müxbirinin sualına da cavab verməyib. Sual isə belə imiş: "Doğrudanmı biz tam müstəqilik?"

Qəzetin yazdığına görə, bu məqamda qadınlardan biri ağlaya-ağlaya prezidentə yaxınlaşıb: "Yalvarıram, mənə 100 min dram verin (100 min dram 200 dollar-dır), gedim, işığın pulunu ödəyim, uşaqlarımla gecə vaxtı qaranlıqda qalmışam."

Sərkisyan isə qadının əlindən tutub, istəyib ki, qadın şikayətinə son qoysun. Qadın yenə də israrla pul istəyib və bu, Serji əsəbiləşdirib:

- Eşitdim də! Axçı, nə hayasızsan! Mən artıq göstəriş vermişəm, daha nə istəyirsən? Dedim axı, cibimdə pulum yoxdur, ümumiyyətlə, dram gəzdirmirəm. Gedərsən Armenin yanına, o, hər şeyi həll edər!

Əlbəttə, Serj cibində dram gəzdirməyi özünə ar bilir. Bir də axı pula nə ehtiyac? Heyif deyil çək? Əl boyda kağız parçasıdır, nə əlin çirklənir, nə də pul sayırsan. Məsələn, o, Avropada səfərdə olanda kazinolardan birində 70 000 avro uduzanda, tələsik çək yazıb aradan çıxmışdı.

Serjin ömrü boyu cibində pul olmayıb. Əvvəllər, 1976-cı ildə İrəvan elektrotexnika zavodunda çilingər işləyəndə də cibində siçan oynayıb.

Bir dəfə maaş gününə 15 gün qalmış Serjə təcili pul lazım olur. Sən demə, sevgilisi Ritanın (Rita Aleksandrova Sərkisyan, Serjin həyat yoldaşı, Xankəndində doğulub, musiqi müəllimidir, 1983-cü ildə ailə qurublar) ad günü imiş, kişinin də hədiyyə almağa pulu yox! Balacaboy qara oğlan düşür sexin canına, başlayır borc pul dilənməyə.

- Suren əmi, ay Suren əmi, maaşacan mənə 25 rubl borc ver də...

Suren də dəzgahı söndürüb ayrı-ayrı Serjə baxıb deyir:

- İtirmişəm ki, verim? Pulu yerdən yığıram? Maaşın hamısını arvad əlimdən alır, gündə 50 qəpik papiros pulu verir. Sürüş burdan!

Serj digər ustaya – Artaşesə yaxınlaşır, yazıq görkəm alıb borc istəyir.

- Atana borcum var? Buna bir bax! Yumurtadan dününə çıxıb, pul istəyir. Sənin vücudun 25 qəpiyə dəyməz, o qədər pul nəyinə gərəkdir axı?

- Hədiyyəsiz getsəm, Rita canımı alacaq...Ver də, noolar, vicdanım haqqı qaytaracam.

- 25 manatı qazanmaq lazımdır!

- Nə desən, eləməyə hazırım...

- Mahnı oxuya-oxuya rəqs elə!

Serj ağzında "Sarı gəlin" mahnısını zümzümə edərək sexin ortasında əllərini yana açıb süzməyə başlayır. Xeyli oynadıqdan sonra, Artaşes onu dayandırır deyir:

- İndi sən qarabağlısan deyə, bizi avam sayırsan? "Sarı gəlin" Azərbaycan mahnısıdır. Mənə kəf gəlirsən? Sürüş burdan!

Serj kor-peşman qayıdır. Deyirlər, Rita üçün də ad günündə hədiyyə əvəzinə bu mahnını oxuyub...

Nə isə, dünyanın işini bilmək olmur. Amma Sərkisyanın ona yalvarıb 200 dollar istəyən qadını hansı Armenin yanına göndərdiyi də məlum deyil. Vay o gündən ki, həmin Armen də o arvada deyər: "Sürüş burdan!"

Taleyi göylərdə yazılan aktyor

Kolumbiya Respublikasının Azərbaycanlı səfirliyi və Azərbaycan Respublikasının Nazirlər Kabineti yanında Tərcümə Mərkəzinin birgə təşkilatçılığı ilə görkəmli Kolumbiya yazıçısı, Nobel mükafatı laureatı Qabriel Qarsiya Markesin yaradıcılığına həsr edilmiş gecə təşkil olunub.

Toplantını giriş sözü ilə Kolumbiya səfirliyinin müvəqqəti işlər vəkili, xanım Marta Galindo açdı. Qısa tanışlıqdan sonra o, yazıçının həyat yolu və yaradıcılığında danışdı, 1982-ci ildəki Nobel çıxışından və "Ak-kordeon" əsərindən parçalar səsləndirib. Sonra söz Tərcümə Mərkəzinin aparat rəhbəri Yaşar Əliyevə verilib. Daha sonra Mərkəzin dil və tərcümə mütəxəssisləri İlqar Əlfi, Mahir Qarayev, Etimad Başkeçid, Fərhad Abdullayev, Azərbaycan Dillər Universitetinin İspan dili kafedrasının müdiri Aynur Quliyeva, Dillər Universitetinin professoru Hüseynağa Əzimov, Təhsil Nazirliyinin əməkdaşları Tural Əhmədov və Tural Cəfərov, Azərbaycan Diplomatik Akademiyasının İspan dili fakültəsinin koordinatoru Sezar Qrahales və başqaları Markesin yaradıcılığı ilə bağlı fikirlərini bölüşüblər.

Tədbirdə Markesin Azərbaycan dilinə tərcümə olunan əsərlərindən danışılıb.

Dəyirmi Masada aparılan fikir mübadiləsini "Aydın Yol" qəzetinin oxucularına təqdim edirik.

Marta Galindo: İlk öncə Kolumbiyanın Azərbaycandakı səfirliyinə təşrif buyurduğunuz üçün sizə ən səmimi təşəkkürlərimi bildirirəm. Kolumbiya Respublikasının Azərbaycanlı Səfirliyi və Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabineti yanında Tərcümə Mərkəzinin birgə təşkilatçılığı ilə baş tutan tədbir Markes yaradıcılığına həsr olunub. Gələcəkdə də belə dəyirmi məsələləri keçirilməsini nəzərdə tuturuq. Azərbaycanla Kolumbiya arasında bir sıra sahələrdə əməkdaşlıq əlaqələri mövcuddur. Mədəniyyət sahəsi bu istiqamətdə önəmli yerlərdən birini tutur. Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabineti yanında Tərcümə Mərkəzi ilə əməkdaşlığımız bir ildir ki, başlayıb və uğurla davam edir. Bu əməkdaşlığın əsasını mənəndən öncəki səfir qoyub, mən də öz növbəmdə əlaqələri genişləndirməyə çalışıram.

Yaşar Əliyev: Bizə Kolumbiya haqqında geniş məlumat verməyə xüsusi ehtiyac yoxdur. Çünki hamımız Markesin yaradıcılığını maraqla oxumuşuq. Şəxsən öz adımdan deyər bilərəm ki, Markes öyrənmədən sonra kolumbiyalıları bəlkə, onların özlərindən də daha yaxşı tanımağa başladım. Bizim xalqlarımızın oxşar cəhətləri ilə bağlı fikirlər səslənir. Bu mülhizələrin təsdiqi kimi deyər bilərəm ki, avropalı oxucu "Yüz il tənhalıqda" əsərini ekzotika kimi yanaşsa da, həmin romandakı qeyri-adi obrazlar mənə uşaqlığımdan tanışdır.

Kolumbiya səfirliyində Markes gecəsi

Ümumiyyətlə, Makondanın həyat tərzini bizim üçün ekzotika ola bilməz. Bu mənada biz Markesin əsərlərini magik realizm kimi yox, realizm nümunəsi kimi oxumuşuq. Bir məqamı da qeyd edirəm ki, Azərbaycan ədəbiyyatı Latın Amerikasına ədəbiyyatı ilə müqayisədə daha qədimdir. Bizim poeziyamızın yaşı çoxdur, amma nəsrimiz daha cavandır. "Tələdən qaçmaq olmaz" – bu ideya əsasında dünya ədəbiyyatında bir çox maraqlı əsərlər yazılıb. Markesin "Patriarxın payızı" da bu barədədir. Patriarx fəlcinin dediyi tələdən qaçmaq üçün nə qədər cəhd eləsə də, mümkün olmur. Amma Azərbaycan realist nəsrinin banisi Axundovun eyni mövzuda 150 il bundan əvvəl qələmə aldığı "Aldanmış kəvakib" əsərində Şah Abbas tələdən qaça bilir, Yusif Sərracı öz yerinə taxta oturdub, ulduzları aldadır. Təəssüflər olsun ki, bizim nəsrə Axundovun başladığı xətt davam etdirilmədi. Sovet dövrü ədəbiyyatı bəzi istisnalarla ideologiyaya tabe oldu. Bu, ayrıca söhbətin mövzusu. Markesə gəlincə, mənə, müasir Azərbaycan ədəbiyyatına onun qədər təsir edən ikinci bir yazıçı tapmaq çətindir.

Ümumilikdə, XX əsr dünya ədəbiyyatını iki hissəyə bölmək olar: Markesə qədərki və Markesdən sonrakı ədəbiyyat. Biz bu gün yüzlərlə digər Latın Amerikasına yazarlarını da Markesin işığında oxuyuruq. Bu yazıçının böyüklüyü, onun milli koloritli Makondasının Kolumbiyanın və ümumilikdə bütün dünyanın balaca bir maketi olmasındadır. Makonda kəndi artıq bizim hamımızın kəndidir...

M.G: Şəxsən mən iki dəfə Markeslə görüşmüşəm. O, xaraktercə çox şən bir adam idi. Yazıçının səksən illik yubileyi mənim şahidi olduğum ən möhtəşəm hadisələrdəndir. Həmin gün Markes çox xoşbəxt idi. Min beş yüz nəfərlik teatr salonunda İspaniya kralı, ABŞ-ın eks-prezidenti Klinton, Kolumbiyanın beş eks-prezidenti, yazıçının Kubadan, Meksikadan olan yaxın dostları iştirak edirdi. O zaman yubilyar bir nitq söylədi və dedi: "Mən bilmədim, bütün bunlar nə zaman baş verdi". Xatırladım ki, ilk dəfə "Yüz il tənhalıqda" əsərinin nəsrindən imtina etmişdilər. İkinci dəfə yazıçının, əsəri həтта Meksikadan Argentinaya göndərmək üçün belə pulu yox idi. Maliyyə problemləri yaşayan yazıçı həyat yoldaşının zinət əşyalarını satmalı oldu.

"Yüz il tənhalıqda"nu yazarkən Markes düşünürdü ki, gələcəkdə bu əsər, demək olar ki, bütün dillərə tərcümə olunaraq, dünyanın ən çox satılan kitablarından birinə çevriləcək...

Sezar Qrahales: Burada daha çox Markesin ədəbi yaradıcılığı haqqında danışıldı. Əlbəttə ki, onun əsərlərinin öz oxucuları var. Amma mən yazıçının kölgədə qalan jurnalistika fəaliyyətindən danışmaq istəyirəm. Onun publisist yazıları da oxuculara böyük təsir göstərmişdir. Məsələn burasındadır ki, Markesin məqalələri də məhz onun ədəbi düşüncəsinə söykənirdi. Müəllifin əsas məqsədi ölkə sakinlərində ictimai-siyasi həyatda baş verən hadisələrə maraq yaratmaq idi. Bunun üçün Markes çox gözəl bir üslub seçmişdi – insanlar sanki hər hansı xəbəri deyil, bədii əsəri oxuyurdular. Bununla da, Markes istədiyinə nail oldu. Mən onun publisistikasından iki əsəri xüsusi qeyd edərdim – "Dənizçinin hekayəsi" və "Qaçırılma". Burada o, təkcə xəbər vermir, həm də mənavi məsələlərə toxunur, ən başlıcası, insanlarda mütləiyə maraq oyadır.

Aynur Quliyeva: Yəqin ki, Markes sevgisi mənə valideynlərimdən keçib. Uşaqlıqdan mənə bu yazıçını o qədər sevdirmişdilər ki, dissertasiya işimi də məhz ona həsr elədim. Sonra isə qərara gəldim ki, "Yüz il tənhalıqda" əsərini orijinaldan tərcümə edirəm. İndi ən böyük arzum bu tərcüməni bitirib oxucuların ixtiyarına verməkdir. Deməliyəm ki, bu, heç də asan iş deyil. Çünki Markesin xüsusi üslubu var. Bəzən onu pessimist yazıçı kimi təqdim edirlər, deyirlər ki, Markes dünyanı qara rənglərdə görür. Amma mən belə düşünmürəm. Sadəcə, onun əsərlərində güclü istehza, dövrünə ironiya var. Markesin dili nağıl dilidir. Çox sadə şeyləri, realığı yazır, amma üslubu fərqlidir və bu da ona gözəllik verir.

Mahir Qarayev: Çox şad oldum ki, artıq Markes orijinaldan tərcümədə oxuya biləcəyik.

Mən Markesin "Bu yazıq tərcüməçilər" adlı kiçik əsərini dilimizə çevirmişəm. Yazıçı bu məqaləni, onun əsərini fransızcaya çevirən tərcüməçi ilə birgə çalışdıqdan sonra yazıb. Burada tərcüməçilərin nə qədər əziyyət çəkdiyindən danışılır. Kitab çıxanda Markes tərcüməçinin adının bir kənarda, diqqət çəkməyən yerdə kiçik şrifflərlə yazıldığını görəndə bu qənaətə gəlir ki, onların əməyi layiqincə qiymətləndirilmir. Yazıçı onu da vurğulayır ki, tərcüməçilər çox böyük iş görürlər, amma onların adları bəzən heç xatırlanmır...

İlqar Əlfi: Kolumbiya xalqının tarixində iki önəmli hadisə olub. Bunun biri itkidir – böyük Kolumbiya dövləti parçalanıb, ondan Haiti, Panama, Ekvador kimi dövlətlər yaranıb, yəni ölkə kiçilib. İkinci hadisə qazandır və o qazanc Markesdir. Markes, doğrudan da, bizə çox doğma müəllifdir. Əvvəla, ona görə ki, onun təfəkkürü Qərb yox, Şərqi təfəkkürdür, yəni bizim təfəkkürüdür. Mən Markessevərlərin diqqətinə kiçik bir faktı çatdırmaq istəyirəm: Markes yaradıcılığında magik realizmin kökləri unudulmuş bir İran yazıçısından – Sadiq Hidayətdən gəlir. 1936-cı ildə Bombeydə ilk magik realizm nümunəsi onun qələmindən çıxaraq çap olunub. Başqa bir İran yazıçısı Bozorg Ələvi xatirələrində yazır ki, Markes 1950-ci illərdə Parisdə "El Spekdator" qəzetində müxbir kimi çalışanda onunla görüşüb. O zaman aralarında Sadiq Hidayətə bağlı söhbət olub. Markes deyib ki, Hidayətin romanı hindu nağıllarını xatırladı. Bundan sonra onlar Sadiq Hidayətin Parisin Per-Laşez məzarlığındakı qəbrini birgə ziyarət edəblər. İran mühacir mətbuatı yazır ki, Markes özü də təsirləndiyi müəlliflər sırasında Sadiq Hidayətin adını çəkib.

M.Galinda: Markes barədə bu fikirləri azərbaycanlı dostlarımızın dilindən eşitmək, onu nə qədər yaxından tanıdığımızı görmək mənim üçün xoşdur. Doğrudan da, "Yüz il tənhalıqda" əsəri ispan dillə ədəbiyyatı iki hissəyə ayırır: Markesə qədərki ədəbiyyat və Markesdən sonrakı ədəbiyyat. "Yüz il tənhalıqda" əsərini ədəbiyyat tarixindəki yeri və mövqeyinə görə "Don Kixot"la müqayisə etmək olar. Siz qeyd etdiniz ki, Azərbaycanda Markesdən ilhamlanan yazıçılar var. Nobel mükafatına layiq görülmüş türk yazar Orxan Pamuk da Markes yaradıcılığında çox bəhrələndiyini etiraf edir. Mən çox istərdim ki, bizim görüşlərimiz ənənəyə çevrilsin və növbəti görüşlərimizdə Azərbaycan ədəbiyyatı barədə danışaq. Daha çox müasir Azərbaycan ədəbiyyatı ilə maraqlanıram və istəyirəm ki, yaxın illərdə özümə Kolumbiyaya Azərbaycan yazıçılarının ispanca tərcümə edilmiş əsərlərini aparım. Ümid edirəm, Tərcümə Mərkəzi ilə birgə söyləyəcəyimiz nəticəsində bu, bizə müyəssər olacaq.

Hamınıza təşəkkür edirəm.

Rəbiqə NAZİMQIZI

Kamal Abdullanın dilçiliklə bağlı araşdırmaları, "Dədə Qorqud" dastanlarının alt qatlarında gizlənmiş mətləbləri üzə çıxarmaq cəhdləri, poetik eksperimentləri, rus ədəbiyyatının "gümüş dövrü"ndən tərcümələri, dramaturgiyada ortaya qoyduğu bir-birindən maraqlı əsərləri, hekayə və romanları, nəhayət, ədəbi-tənqidi məqalələri və esseləri... olmadan son dövr ədəbiyyatımızın bütöv mənzərəsini təsvir etmək mümkün deyil. Üstəlik, o, son dövrdə ədəbi həyatımızın canlanması, xüsusilə cavan və gənc qələm sahiblərinin fəal ədəbi prosesdə iştirakı, onların əsərlərinin dəyərləndirilməsi yönündə ölçüyəgəlməz işlər görüb. Artıq Kamal Abdulla nəsr ədəbiyyatımızın hüdudlarından xeyli kənara çıxıb, əsərləri dünya xalqlarının onlarla dilinə çevrilib, kitabları 20-yə yaxın ölkədə nəşr olunub. Əlbəttə ki, bütün bunlar Azərbaycan ədəbiyyatına xidmətdir, eyni zamanda da ədəbiyyatımızın nüfuz dairəsinin genişlənməsi yönündə atılan təqdirəlayiq addımlardır.

Kamal Abdullanın yeni nəşr olunmuş "Düma ilə Coys arasında" adlı kitabını oxuyanda məhz bütün həyatını ədəbiyyata həsr etmiş, Sözlün qəhrini çəkən, layiqli qələm adamlarını görməyə və dəyərləndirməyə can atan, ədəbi məkanı mənasız iddiaların deyil, abırlı Sözlün, sanballı əsərlərin məkanına çevirməyə çalışan qələm adamının yanğısını aydın hiss edirsən. AMEA-nın vitse-prezidenti, akademik İsa Həbibbəyli kitabına "Bir dünyalıq ədəbiyyat söhbəti, yaxud esselərdən ibarət roman" adlı geniş ön söz yazıb və çox haqlı olaraq kitabı "esselərdən ibarət roman" adlandırır. Şəxsən mən həmin "roman"ın mətnini təşkil edən ayrı-ayrı esseləri müxtəlif vaxtlarda mətbuatda oxumuşam. Bununla belə, ağlıma da gəlməzdi ki, o parçaları bu qədər ustalıqla bir-birinə "qaynaq" etmək, bütöv və böyük cazibə qüvvəsinə malik olan mətnə çevirmək, ilk baxışda hiss olunmayan, amma elə bil sənə altıncı duyğunla ağah olan süjet ətrafında birləşdirmək, elə esselərdən də ibarət ön söz və son sözlə tamamlamaq mümkün olarmış. Amma İlahi duyumun möcüzəsi baş verib, həqiqətən, esselərdən ibarət bütöv roman yaranıb ki, bunu da Kamal Abdullanın növbəti uğuru saymaq olar.

Mənə görə, ədəbiyyatda esse, hardasa, musiqidə cazı xatırladır, bu janrdə yazıçı öz azadlığının zirvəsinə çatır, bəlkə də elə duyduğu o azadlıq sevincindən ağlagəlməz improvizələr eləyir, mövzu kompozisiyasının, ciddi süjet xəttinin, obraz bütövlüyünün ... fikrini çəkmədən yalnız öz ruhunun diktə elədiklərinə qulaq asır. Vaxtilə Sabir Rüstəm-xanlının "Ömür kitabı"nı, sonralar Afaq Məsudun "Duyğular imperiyası"nı mütləli eləyəndə, nəhayət, bir neçə il əvvəl Kamal Abdullanın "300 azərbaycanlı" esselər toplusunu oxuyanda eyni hissləri keçirmişdim. "Düma ilə Coys arasında" kitabını oxuyanda isə esseylə bağlı qənaətim daha da möhkəmləndi.

Mənə elə gəlir, Kamal Abdulla kitabın mətninə daxil olan ayrı-ayrı esseləri qələmə alanda nə vaxtsa o esseləri bir süjet ətrafında birləşdirmək fikrində olmayıb,

amma hər növbəti esseni yazan vaxt şüuraltında gizlənmiş İlahi kod həmin hissələr arasında gözəgörünməz bağlılıq yaradıb...

"Niyə Düma ilə Coys arasında?" Yəqin ki, bu "esselərdən ibarət roman"la hələ tanış olmayan oxucunun ağlına gələn ilk sual budur. Kamal Abdulla ədəbiyyatın "qəlizlik-asanlıq" qütblərini dünya ədəbiyyatının bu iki siması ilə müəyyənləşdirir: asan, macəralarla dolu, həttə "çimərlikdə belə oxumaq mümkün olan"

Aleksandr Düma-Ata ilə oxucudan sonsuz hövsələ, səbir və müəyyən hazırlıq tələb edən Ceyms Coys arasındakı bu ədəbi məkan, Kamal Abdullanın təbircə desək, "qara dəlik", bəlkə də, elə əsl ədəbiyyat məkanıdır: "Bir tərəfdə Düma, o biri tərəfdə Coys. Arada isə "qara dəlik". Və bu qara dəliyin içində saysız-hesabsız mənəvi sərvət nümunələri... Ədəbiyyat elə bu qara dəlikdə özünə yer eləyib deyəsən, başqa cür deyil... "Qara dəliyin" içinə düşdünsə, çıxmaq olmur. Və bu ədəbiyyat Düma ilə Coys arasında uzanan, onları birləşdirən yolun özüdür".

Beləcə, "esse-roman"da Kamal Abdullanın üz tutduqları bütün qələm sahibləri də - hesab eləyərk ki, Füzulidən Qan Turalıyacan - həmin "qara dəliyin" in,

yəni geniş ədəbi məkanın içindədirlər, hərəsinin də öz yolu, öz dəst-xətti, öz nəfəsi və öz intonasiyası var. Üstəlik, həmin ədəbi məkanda təkcə şairlər, nasirlər, ədəbiyyatşünaslar, tənqidçilər yox, həm də "literatürşünas" problemi var...

Akademik İ.Həbibbəyli haqlı olaraq qeyd edir ki, "Kamal Abdullanın "özü üçün icad etdiyi" Düma ilə Coys arasındakı ədəbiyyat yolunun müəyyən edilməsi, əslində müasir elmi və ədəbi fikir üçün son dərəcə yeni və zəruri olan nəzəri qənaətdir. Böyük ədəbiyyata təkcə bələdliklə yox, eyni zamanda, sözlün ən yaxşı və ciddi mənasında daxili tələbatdan gələn iddiaçılardan birinə çevrilmədən "Düma ilə Coys arasında"ki ədəbiyyat yolçuluğunda özünün məsuliyyətli çıxırını düşünüb-dəşinməyə mümkün olmazdı..."

Bu "esselərdən ibarət roman"ı - "Düma ilə Coys arasında" kitabını çox rahatlıqla "Umberto Eko və Kamal Abdulla arasında" da adlandırmaq olardı. Kamal Abdullanın böyük italyan yazıçısı, mərhum Umberto Eko ilə bir neçə il əvvəl evində baş tutan görüşlərinin və iki saatlıq ədəbiyyat söhbətlərinin bütün əsas məqamları kitab boyu oxucunu izləyir. Müəllif unudulmaz Umberto Eko ilə görüşdən sonra beynində, aralarında baş verən söhbətin bəzi məqamlarının düzənini quranda, özünün ifadə elədiyi kimi, "çox sadə bir həqiqətin işığı gözünü qamaşdırıb" və beləcə, asan oxunan Düma ilə çətin oxunan Coys arasındakı "qara dəlik" ideyasına gəlib çıxıb. Kamal Abdulla görə, "...

bu, ikisinin arasındakı yoldur, ya boşluqdur, dəlikdir, ya nədirsə, ora düşən artıq bu dünyanın adamı olmur. O biri paralel dünyaların da sakininə çevrilir. Bir ayağı ilə bu dünyanın torpağında, o biri ayağı ilə digər paralel dünyalarda özünə yer eləyir". Həm də ədəbiyyata yoluxdunsa, bu xəstəlikdən sağalmaq mümkün deyil. "Ya roman və hekayə, şeir və pyes mətnlərinin içində azıb qalacaqsan, ya da Mətn haqqında mətn yazmaqla məşğul olacaqsan".

Kamal Abdulla ortaya qoyduğu kitabını da məhz "ədəbiyyat xəstəliyi"nin nəticəsi sayır və heç də səhv eləmir. Həqiqətən, mövcud ədəbi məkanın mənzərəsini yaratmaq, Söz sənəti ilə bağlı düşüncələrini qələmə almaq, yaranan ədəbi nümunələrə münasibət bildirmək, "görməzlik sindromu" ilə üzleşmiş qələm adamlarının (əsasən də cavanların) haqqını müdafiə etmək, ədəbiyyat yoluna, yəni Düma ilə Coys arasındakı "qara dəliyə" yenidən düşənlərə yol göstərmək - bu qədər işlərə vaxt və əsəb sərfindən çəkinməmək məhz o "xəstəliyə" yoluxmaq əlamətidir.

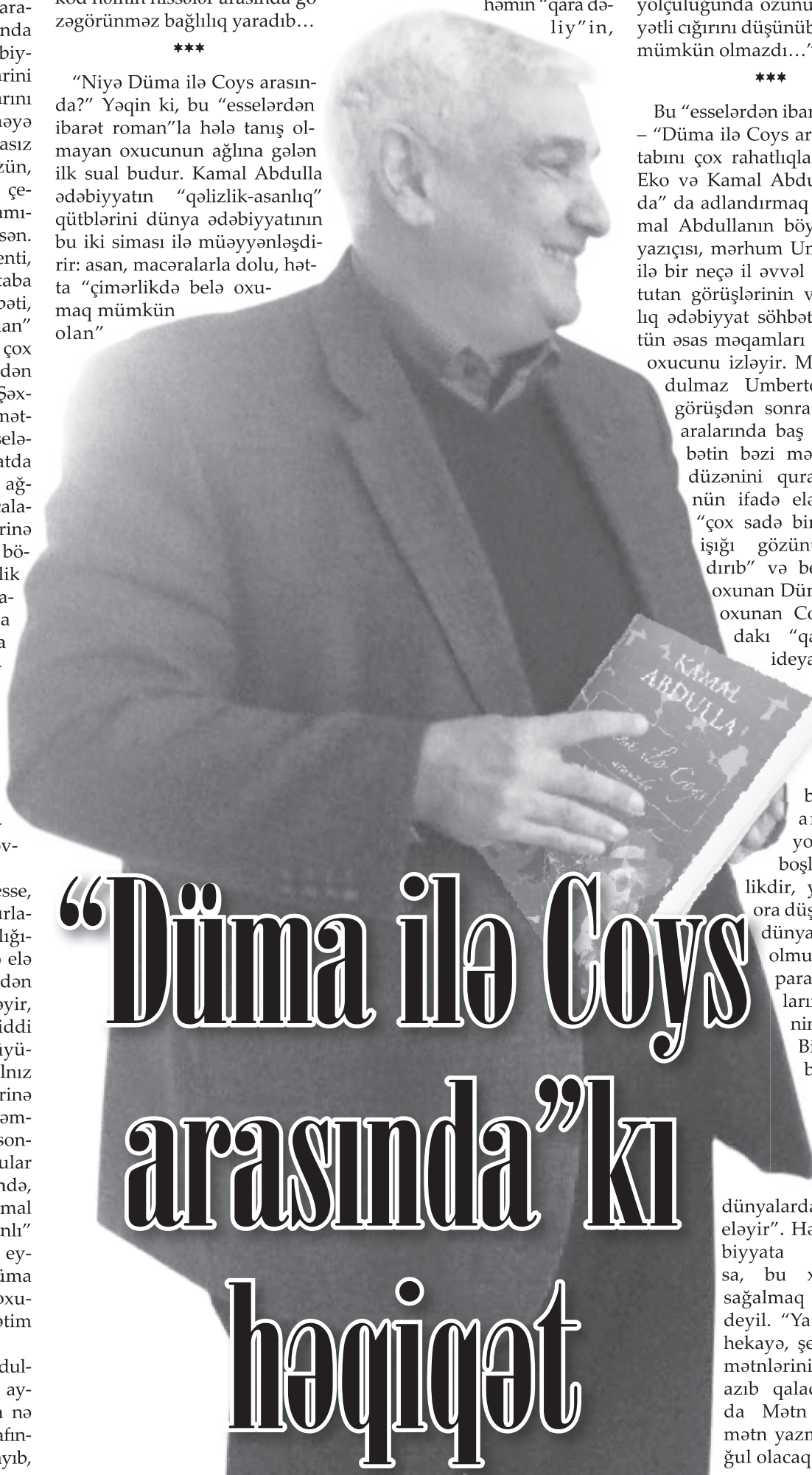
Düma ilə Coys arasındakı ədəbi məkan isə həddən artıq geniş və sonsuzdur. Kamal Abdulla kitabında həmin məkana birun (aşkar) və əndərun (gizli) oyunlarını, "Sonsuz lüğət"i (mətnin gizləndiyi yeri), darıxan adamları (Hüseyn Cavid, Azad Mirzəcanzadə, Rüstəm Behrudü), Don Kixotun ölümünü, aldanmış oxucunu, yaşanmamış həyatın ilqımını (mətn və "literatürşünas"), insanın yol duyğusunu ... sığışdırmağı bacarır. Onun fikrincə, "Müəllif öz qəhrəmanına onun yaşadığı yox, yaşaya biləcəyi həyatın bir qırığını, bəzən də bir kəsiyini, ya da bütövünü göstərir. Müqayisə edilən hissələr, yəni, yaşanan həyatla yaşana biləcək həyat arasındakı fərq mənəvi baxımdan o qədər böyük alınır ki, burada yerinə yetməmiş arzular, ümidlər və puç olmuş xəyallar xam torpaqlar kimi şumlanır. Beləliklə, əsərin öz-özlüyündə, bəzən də əsas süjetdən aralı duran məxsusi arxeoloji dərinlik yaranır. Buradan katarsisə də (!), yenidən intibaha da (!), günah hissini yaşamağa da, əzabçəkəmə çalarlarının yeni təsvirlərinə də əvvəlcədən tanış olmayan, elə onun üçün də xüsusi maraq doğuran çıxırlar, lağımlar açılır".

Kamal Abdulla "Düma ilə Coys arasında" yaranmış, yaranan və yaranacaq böyük ədəbiyyat haqqında düşüncəyə yaradıcı adam üçün vacib olan əsas bir prinsipi müəyyənləşdirir: "...Əsər - qəhrəmanlarının xəyal və arzularının, həyata keçirmək istədikləri niyyət və düşüncələrinin, əslində yaşanmamış həyatın ilqımıdır... Yaşanmamış, amma yaşaya biləcəyi həyatın ilqımı onun üçün bir nəfəslikdir".

Fikrimizcə, onun "Düma ilə Coys arasında" adlanan "esselərdən ibarət roman"ınun qayəsi də ədəbiyyatımızın dünyaya açılmış nəfəsliklərindən biridir. Kamal Abdulla bu missiyaya doğru "Yolun əvvəli və axırı", "Gizli "Dədə Qorqud"", "Sirçində dastan və yaxud Gizli "Dədə Qorqud"", "Mifdən yazıya və yaxud Gizli "Dədə Qorqud"", "300 azərbaycanlı" kitabları ilə yol gedərək, Düma ilə Coys arasındakı həqiqətə gəlib çıxıb...

Nəriman ƏBDÜLRƏHMANLI

"Düma ilə Coys arasında"ki həqiqət

Türkiyə türkcəsi və Azərbaycan dili genealoji baxımdan qohum dillər olub, türk xalqları ailəsinin Oğuz qrupuna daxildir. Bu dillərin etnik qohumluğu, qədim ümumtürk dilinin varisləri olması, qrammatik quruluş və əsas lüğət fondlarının müştərəkliyi bəzən belə yanlış təsəvvür yaradır ki, bu iki dil tamamilə eynidir və hər bir azərbaycanlı müasir türkcəni öyrənməyə ehtiyac duymadan bu dildə sərbəst danışa, türkcədən dilimizə və əksinə, adekvat şifahi və yazılı tərcümə edə bilər. Bu düşüncə Azərbaycan dilinə münasibətdə Türkiyə türklərinə də hakimdir. Halbuki Türkiyə türkcəsi və Azərbaycan dilinin müasir sinxron vəziyyətinin müqayisəli təhlili göstərir ki, həmin dillər arasında fərqlər var. Bu lüğət həmin fərqlərdən bir qisminin – yalnız ekvivalentlərin izahı üçün nəzərdə tutulub.

Əsgər RƏSULOV,
Filologiya elmləri doktoru, professor

(Əvvəli ötən saylarımızda)

S

Sinir – 1. əsəb; 2. hirs, qəzəb, qeyz; 3. vətər; Sende hiç sinir yok mu, bu kadar aldırılmazlık olur mu? Tren kalktıktan biraz sonra sinirlerdeki gerginlik geçer.

Sinirli – 1. əsəbi; 2. qeyzli, hirsli, qəzəbli; 3. damarlı; Sinirli ət – damarlı ət; Kasap tanıdıkta, etin sinirlerini iyice ayırdıktan sonra tartarak keseye koydu.

Sis – 1. duman, çən, bulud; 2. tüstü; Sis bombası – tüstü bombası; Alnını cama dayayıp ufuktan kalkan sisi seyretti.

Sitem – məzəmmət, töhmət, danlaq, tənə, qınama; Milli Mücadələ'nin başından o güne kadar Atatürk'ün en hafif bir site mine uğramamıştım.

Sitil – 1. çəllək, yalaq (heyvanlara su verilən qab); 2. mis qab (bərbərxanalarda); Gün içinde su olmayacağını duyunca kilerdeki sitili su le doldurdu.

Soda – qazlı su, mineral su; Sindirimi kolaylaşdırmaq üçün yeməkdən sonra soda içərdi. Azərbaycan dilindəki soda (çay sodası) – türkcədə karbonat.

Sokma – sancma, dişləmə (ilan, arı və s.); Sokma, yılanın, akrebin, arının huyudur.

Sokmak – sancmaq, dişləmək; Çocuğu arı sokmuş. Onu zehirli yılan soktu.

Sollama – ötmə, keçmə, ötmə əməliyyatı (nəqliyyat vəsitəsinin idarə zamanı); Emirgân iskelesinin oralarda, ansızın sollayan serseri bir kamyondan kıl payı kurtuldu.

Suluk – 1. nəfəs; 2. tərz; Soluk almak – nəfəs almaq. Gençler dergimize yeni bir soluk getirdiler.

Som – 1. qızıl balıq, somğa balığı; 2. saf külçə; Köşk, som gümüş bir parmaklıkla ikiye bölünmüştür.

Sonbahar – payız; Sonbahar mevsiminde yaprakdökümü başlar. Sonbahardı, suyun üstüne boyuna yapraklar düşüyordu.

Sorgu – istintaq; Sorgu hakimi – müstəntiq. Emniyete ifadəsi alınmaq üzere sorgu hakiminin önüne çıkarıldı.

Sormak – 1. soruşmaq, sual vermək; 2. sormağ, əmmək (dialektə); Parmak kaldırıp soru sormak istedi.

Soruşturma – 1. istintaq; 2. təhqiqat; Soruşturma açmak – cinayət işi başlatmaq. Bir başkasını gönderir, soruşturmayı daha da derinleştirirlerdi.

Soymak – soyundurmaq, paltarını çıxartmaq; Anne çocuğu soydu, küvete soktu ve iyice yıkadı.

Söğüş – soyutma ət (soyuq qəlyanaltı növü), dilimlənmiş salat; Şimdi her sokakta bir tavukçu aşevi var. Tavuğun çorbasını, söğüşünü, suyuna pilavını satıyor. Azərbaycan dilindəki söyüş – türkcədə küfür, sövüş.

Sökmək – başa düşmək, anlamaq, ayırd etmək; Çok okunaksız bir yazı. Ben söker gibi oldum.

Sömürmək – istismar etmək (birinin əməyini, ölkəni və s.), müstəmləkə halına gətirmək; Batı, beynini sömürdüğü insanlara kendi uyruklarına sağladığı konfordan pay verip gönül alır.

Sönmək – partlamaq, havası boşalmaq, buraxmaq (təkrər şini, şar və s.); Çocuğun elindeki balon söndü.

Sözcü – şərhçi, nümayəndə, sözcü; Basın sözcüsü – mətbuat katibi. Kongrede bunların beş yüz sözcüsü bulunuyordu.

Sözde – 1. qondarma, dırnaqarası, uydurma, əsası olmayan; 2. sanki, guya; Yıllardır sözde soykırım iddiaları ortaya atılır. El fenerim de çantanın üstündeymiş sözde fakat göremiyorum.

Sözleşme – müqavilə, saziş, kontrakt; İlgili sözleşmelerin altına imzamızı koyarken bu imzaya sadık kalma konusunda ne ölçüde niyetliydik? Azərbaycan dilindəki sözləşmə – türkcədə tartışma, dil kavgası, bozuşma.

Sözlü – 1. şifahi; 2. deyikli, sözlü; Edebiyattan sözlü, matematikten yazılı sınav yapıldı. Bu konuda sözlü bir mutabakat yoktu aralarında, sözsüz bir uzlaşmaydı yalnızca.

Sözümona – sanki, guya, guya ki; Bu patlamalar onların kazma seslerini sözümona bastıracaktı.

Subay – ordu zabiti, hərbi; Seni gelin edeceğiz, kılıçlı bir subayın koluna gireceksin. Emir subayı – yavər. Azərbaycan dilindəki subay – türkcədə bekar.

Subaylık – orduda zabitlik, zabit vəzifəsi; Azərbaycan dilindəki subaylıq – türkcədə bekarlık.

Sucuk – 1. kolbasa növü; 2. sucuq; Kızaran sucuğun kokusunu almıyor musun?

Suç – cinayət, təqsir, xata (hüquqda); Casusluk suçundan yakalanıp müebbet hapse mahkûm olmadın mı? Dostoyevski'nin "Suç ve Ceza" romanı muhteşemdir.

Suçüstü – cinayət başında; Banka hırsız suçu üstü yakalandı.

Sulandırmak – 1. ağ ələmək, şitini çıxartmaq, həddi keçmək; 2. durultmaq; Duvar boyasına inceltici ekleyip sulandırdı. Bu iş galiba sulandırıldı ve ciddiyetini kaybetmeye başladı.

Sularında – radələrində; Böylece temmuz ayının bu ilk cuması akşam sekiz sularında eve vardı Zeliha.

Surat – fizionomiya, üz, surət; Surat etmək – qaşqabağını tökmək, küsmək. Ne vurdumduymaz misafirdi bunlar, ne suratları anlıyorlardı ne rumuzdan ne kinayeden.

Suratsız – 1. çirkin, kifir, biçimsiz; 2. sırtıq, həyasız; Gülsüm adında, suratsız, yelloz bir kız bulmuştu.

Sutaşı – 1. güləbətini; 2. bafta (paltarda zərli-bəzəkli işləmə); Sutaşı, bazı giysilerin yaka, kol, cəp və yerlərini süsləmədə kullanılan işləməli şerittir.

Sümsük – sadələvəh, sadə, sadədil; Sümsük sümsük – yazıq-yazıq, aciz, əlacsiz. O olmasa daha günlerce sallanıp dururdu sümsük herifin kravatları.

Sümük – fırtıq, burun seliyi; Sümük doku – mikoza, toxuma; Rüyada burnundan sümük çıktığını ve bunun yere düştüğünü gören kişinin kız çocuğu olur. Azərbaycan dilindəki sümük – türkcədə kemik.

Sümüklü – selikli, fırtıqlı; Sümüklü böcek – ilbiz, ulitka. Rüyada sümüklü bebek görmək neye yorumlanır acaba. Azərbaycan dilindəki sümüklü ət – türkcədə pizola, kemikli et.

Süngü – qəbirdaşı; Oh oldu, süngüsü tepreşmesin – Əcəb oldu, görüm qəbirdə də rahatlıq tapmasın!

Sürgü – 1. mala, malakeş; 2. dırmıq; 3. ördək (sidikqabı); Tarlaya iyice sürgü çekmek zamanıdır.

Sürgün – 1. ishal, diareya, qarın işləmə; 2. pöhrə, cücərti; 3. sürgün; Çocuğun ateşi vardı, sürgün onu elden salmıştı.

Sürmək – 1. sürgünə gəndərmək; 2. torpağı şumlamaq; 3. sürtmək; Ünlü şair Hüseyn Cavid, Uzak Sibirya'ya sürüldü.

Sürücü – 1. çodar, çarvadar (bir yerdən başqa yerə heyvan sürüsü apararı); 2. şofer; 3. sürü bəsləyən şəxs; Sürücülər, yazın sürüleri dağlık bölgelerden yaylaya götürürler.

Sürüm – satış, dövriyyə, tədavül; Ticaretçi sürümden kazanmasını bilmelidir. Eski paralar Yılbaşından itibaren sürümden kaldırıldı.

Ş

Şallak – 1. çılpaq, çılın-çılpaq; 2. pinti geyimli; Şallak mallak – lüt, anadangəlmə; Herif zaten giyimine özen göstermiyen şallak birisidir. Azərbaycan dilindəki şallaq – türkcədə kırbaç.

Şalvar – balağışen şalvar; Harmanı kaldırdım birazı kaldı / Tokurcun şalvarım alkanla doldu. Azərbaycan dilindəki şalvar – türkcədə pantolon.

Şan – nəğmə, musiqi; Müzik hocasından şan dersleri almaya devam ediyordu.

Şebeke – 1. şəbəkə; 2. tələbə kimlik kartı; Üniversite kayıtları başlamıştı ve öğrencilere şebekeleri dağıtmakta idi.

Şef – dirijor; O dünyaca ünlü bir orkestra şefi idi.

Şehla – nisbətən çaş, çəp, qıyğacı olan qadın gözü; Çakır Emine'nin şehla olan gözünün tarafındaki yanağına elimini tersiyle tokadı yapıştırdım

Şeker – 1. qənd; 2. konfet, şirni, şirniyyat; 3. şirin; Kolonya dökməkdən, şeker tutmaktan, iyi gözükeceğim diye ağır etmektən yoruldu. Hele bak, ne şeker şey!

Şekerleme – 1. şirniyyat, şirni, konfet; 2. mürgü(ləmə); Her gün öğle yemeğinden sonra şekerlemeden önce yeni yeni şahsiyetler katılıyordu aralarına. Haline bakılırsa şekerleme yapıyordu ve uyandırılmaktan hoşlanmıştı.

Şekil – forma (ədəbiyyatda, dilçilikdə), obraz, görünüş; Şekilbilgisi (biçimbilim) – morfolojiya. Bir toplumun en mükəmmel yönetim şekli demokrasidir.

Şekilci – formalist, bürokrat; Şekle, maddeye, dış görünümüne önem verip, varlığı şekline göre değerlendiren şekilcilerden olma sakın. Azərbaycan dilindəki şekilçi – türkcədə ek.

Şelale – uca, nəhəng şalalə; Kirişik şalalələrə türkcədə çağlayan deyilir.

Şerbetli – ilan sancmasından qorxmayan, ilan zəhərinə immuniteti olan, ovsunlu; Anlaşılan sen yılana şerbetli imişsin galiba!

Şerit – avtomobil yolu cizgiləri və bu cizgilərlə ayrılmış zolaq, lent; Film şeridi – kinolent; Alfa Romeonun yanındaki şeritte arkadaşının kullandığı Volksvagen tobağa vardı.

Şifa – şafa; Şifayı kapmak (bulmak) – xəstələnmək. Aksırık öksürük derken kızıcağız şifayı kapmış.

Şişe – butulka, flakon, balon, banka; Geç saatlere kadar çöpten toplayacakları demirleri, şişeleri, naylonları nasıl satacaklarını konuşurlar. Azərbaycan dilindəki şişə – türkcədə cam.

Şurup – 1. sirop, şirə; 2. mikstura (maye dərman) Sen hele şu kadayın şurubuna bir göz atıver. Azərbaycan dilindəki şurup – türkcədə vida, burmalı çivi.

Şüpheci – 1. skeptik (fəlsəfi); 2. şəkkak. O devrin son derece şüpheci atmosferi içinde hayıttan korkarak kaçmıştı.

Şüphecilik – 1. skeptisizm (fəlsəfi cərəyan); 2. şəkkaklıq, hər şeyə şəkk (şübhə) etmə. Özellikle doğa ötesi konularda olumlu veya olumsuz yargıda bulunmaktan çekinme temeline dayanan öğretdir şüphecilik.

Davamı gələn sayımızda

Yalançı ekvivalentlər lüğəti

Milli kino tariximizin dün-ya kino tarixi ilə yanaşı addımlaması birmənalı şəkildə qürurverici faktır. 1895-ilin 22 mart tarixində Parisdə Lümyer qardaşlarının məhdud dairələrdə təqdim etdikləri hərəkətli kadrlar və kinonun yaranma tarixi kimi qəbul edilən həmin ilin 28 dekabrının (həmin gündən etibarən kino artıq kommersiya vasitəsi kimi nümayiş edilməyə başladı) üstündən cəmi üç il keçəndən sonra - 1898-ci ilin 2 avqustunda Bakıda yəhudi əsilli mühəndis-fotoqraf A.M.Mişonun "Bibiheybət-də neft fontanı", "Balaxanıda neft fontanı", "Şəhər bağında xalq gəzintisi", "Qafqaz rəqsi" kimi xronika filmləri (hərəkətli kadrları) kino tariximizin şərafli səhifələridir. Təxminən on yeddi il ərzində Bakı milyonçularının maddi dəstəyi və həvəskar insanların səyi nəticəsində xronika janrına üz tutan kino adamları, nəhayət ki, 1915-ci ildə Azərbaycanın ilk bədii filmi ekranlaşdırma bildilər. İbrahim bəy Musabəyovun eyniadlı "Neft və milyon səltənətində" romanının motivləri əsasında ekranlaşdırılan bu film kino tariximizin ilk qaranquşu hesab edilsə də, yaradıcı heyətin əksəriyyətinin (rejissor B.Svetlov, ssenari müəllifi A.D.Panova-Potyomkina, operator Q.Lemberq və s.) qeyri-milli kadrlardan ibarət olması bir qədər ürəkəçən deyildi. Amma Lütfəli bəy obrazının ifaçısı, milli aktyor sənətimizin korifeyi Hüseyn Ərəblinski-nin kinodakı debütü o dövr üçün son dərəcə maraqlı və vacib fakt hesab olunurdu.

Zaman keçdikcə Azərbaycan ziyalısı kinoya peşəkar kadrların cəlb olunması üçün müxtəlif üsullara əl atdı. İlk növbədə kino-aktyor məktəbinin yaradılması bu istiqamətdə ən vacib işlərdən biriydi. Artıq kinoda ilk addımlarını atan H.Ərəblinski milli kinomuzun ilk peşəkar aktyoru və rejissoru missiyasını üzərinə götürmüşdü. "Neft və milyon səltənətində" filmi çəkən əsas yaradıcı heyət bu dövrdə "Ölüm bir saat qalmış" adlı başqa bir bədii film də çəkmişdi və bu film də qeyri-azərbaycanlıların iştirakı ilə ərsəyə gəlmişdi.

Cəfər Cabbarlı, Səməd Mərdanov, Abbaş Mirzə Şərifzadə kimi milli ruhlu yaradıcı adamlar müsəlman Şərqi-nin bir parçası olan Azərbaycanda tamaşaçının marağına səbəb ola biləcək əsərlərə müraciət etməyi qarşıya məqsəd qoymuşdular. Bu baxımdan, o dövrdə yerli teatrların repertuarının şah əsəri hesab edilən dahi Üzeyir Hacıbəylinin "Arşın mal alan" operettası bu tələblərə cavab verən ən münasib əsərlərdən sayılırdı. Artıq milli kinomuz üçün müəyyən xidmətləri olan rejissor Boris Svetlov bu filmin çəkilişlərinə 1916-cı ilin yayında başladı. Film 1917-ci ilin əvvəlində, 3 yanvar tarixində Bakıdakı "Form" kino-teatrında nümayiş olundu. Səssiz filmə rəng qatmaq, tamaşaçı cəlb etmək məqsədi ilə yaradıcı heyət kino zalına canlı musiqi ifa etmək üçün başda Cabbar Qaryağdı oğlu olmaqla, bir neçə tanınmış musiqiçi dəvət etmişdi. Filmdə Hüseynqulu Sarabski (Əsgər),

Əhməd Ağdamski (Gülçöhrə), Ələkbər Hüseynzadə (Soltan bəy), Mirzəağa Əliyev (Süleyman), Hənəfi Terqulov (Vəli) və başqaları müxtəlif xarakterli obrazlar yaratmışdılar. Amma film Üzeyir bəyin ürəyincə olmadı və tezliklə ekranlardan yığışdırıldı.

Milli kinematoqraf "Arşın mal alan" operettasına növbəti dəfə 1945-ci ildə müraciət etdi və bu film, demək olar ki, əksəriyyəti milli peşəkar kadrlardan ibarət olan bir yaradıcı heyətin hesabına ərsəyə gəldi. Filmin ssenarisini o dövrdə peşəkar dramaturq və müxtəlif mövzulu komediyalar müəllifi kimi tanınan Sabit Rəhman yazmışdı. Rejissor Rza Təhmasibə isə Nikolay Leşsenko kömək edirdi. Operatorlar Əlisəttar Atakişiyev və Muxtar Dadaşov idi. Filmin bəstəkarı, təbii ki, Üzeyir bəy özü idi.

Bu film haqqında Azərbaycan tamaşaçısına geniş məlumat verməyə bir o qədər də ehtiyac yoxdur. Çünki film çəkilib başa çatdığı və ilk dəfə nümayiş olunduğu dövrdən sonra dünyanın 150-yə yaxın ölkəsinin kino-teatrlarında nümayiş olunmuşdu. Təkcə 1945-ci il ərzində filmə 16 milyondan çox tamaşaçı baxmışdı. Rusiya kinosunun 100 illiyi münasibətilə aparılan sosioloji sorğu nəticəsində bu film ekranlarda uzun illər nümayiş etdirilən filmlər arasında "100 sevimli film" siyahısına düşmüş, bürünc, gümüş və qızıl olmaqla üç yerə bölünən siyahının "Qızıl Siyahı"na daxil edilmişdi.

Bir faktı da qeyd etmək lazımdır ki, filmdə Soltan bəy obrazını canlandıran aktyor Ələkbər Hüseynzadə çəkilişlərə qədər teatrın səhnəsində bu obrazı 600 dəfədən çox yaratmışdı. Elə bu fakt "Arşın mal alan" operettasının Azərbaycan tamaşaçısı üçün nə demək olduğunu, hansı zirvədə dayandığını sübut edir.

Filmdə dünya şöhrətli Rəşid Behbudov (Əsgər) və o dövrdə hələ bir o qədər də populyar olmayan Lütfəli Abdullayev (Vəli) debüt etmişdi. Gülçöhrə rolunu canlandıran Leyla Bədərbəyliyə isə kastinqlərə dəvət alan 50 namizədin arasından seçilmişdi. Filmdə rekvizit kimi istifadə olunan qızıl-zinət və qiymətli ev əşyaları Bakı əhalisindən və muzeylərdən götürülən gerçək əşyalar idi.

Filmin kadrlarının köhnəlməsi, Azərbaycan dilində dublyaj variantının olmaması nəticəsində bizim tamaşaçılar uzun illər onu yalnız rus dilində seyr edə bilirdilər. Bu da filmin televiziya ekranlarında az-az göstərilməsinə gətirib çıxarırdı. Sevindirici haldır ki, bu film 2013-cü ildə Heydər Əliyev Fondunun təşəbbüsü və Ata Holdingin maliyyə dəstəyi ilə yenidən bərpa olundu, Azərbaycan dilində yenidən səsləndirildi, filmin kadrları yeni rəng həllini tapdı. Ekranlara çıxmasınının 70, Rəşid Behbudovun 100 illik yubileyi çərçivəsində "Arşın mal alan" filmi Heydər Əliyev Fondunun təşəbbüsü ilə 2015-ci ildə Hollivudda nümayiş olundu.

O vaxt film ekranlara çıxaraq, tezliklə milyonlarla tamaşaçının rəğbətini qazandığı üçün bəstəkar Üzeyir Hacıbəyliyə (ölümündən sonra), rejissor Rza Təhmasibə, aktyorlardan Rəşid Behbudova, Lütfəli Abdullayevə və Ələkbər Hüseynzadəyə, aktrisalar Leyla Bədərbəyliyə və Münəvvər Kələntəriyə SSRİ Dövlət Mükafatı verilməmişdi.

Ssenari müəllifi Sabit Rəhman filmin süjetini daha da rəngarəng etməkdən ötrü ora Üzeyir bəyin digər əsərlərindən müəyyən əlavələr etmişdi. Ümumiyyətlə isə 1945-ci ildə ekranlaşdırılan "Arşın mal alan" filmi milli kinomuzun ən işıqlı səhifələrindən biri kimi tarixə düşüb.

Bəs necə oldu ki, kinematoqraf Üzeyir bəyin "Arşın mal alan" operettasına üçüncü dəfə müraciət etməli oldu? Özü də nə az, nə çox, düz iyirmi ildən sonra...

İlk olaraq qeyd etmək lazımdır ki, ötən əsrin əllinci illərinin sonu və altmışıncı illəri milli kinomuzun ən parlaq dövrlərindən hesab edilir. Bu illərdə artıq kinomuz, demək olar ki, tamamilə milliləşmişdi. Peşəkar kino rejissorları, operatorları, ssenari müəllifləri, rəssamları ilə seçilən və müasir avadanlıqlarla ilə təchiz edilən kinostudiyaları bir-birinin ardınca uğurlu ekran işlərinə imza atırdı. "Arşın mal alan" operettasının üçüncü ekran həllinə isə əsas səbəb 1945-ci ildə ekranlaşdırılan film olmuşdu. Kütləvi nümayişə çıxdığı ilk gündən milyonlarla tamaşaçının sevgisini qazanan həmin filmin xarici ölkələrə uğurla satılması, o dövrdə SSRİ-nin xarici ölkələrə film ixrac edən təşkilatın – "Eksportfilm"-in yeni "Arşın mal alan"-ın çəkilişlərinə sifariş verməsi üçün əsas səbəb oldu.

Ssenari müəllifləri Tofiq Tağızadə və Muxtar Dadaşov, quruluşçu rejissoru Tofiq Tağızadə olan filmə o dövrün ən sevilən simaları aktyor kimi dəvət almışdı. Artıq kinoda müəyyən obrazları ilə tanınan və sevilən Həsən Məmmədovun (Əsgər), Leyla Şıxlinskayanın (Gülçöhrə), Ağadadaş Qurbanovun (Soltan bəy), Nəcibə Məlikovanın (Cahan xala), Hacımurad Yegizarovun (Süleyman), Xuraman Hacıyevanın (Asya), Səfurə İbrahimovanın (Telli), Tələt Rəhimovun (Vəli) və başqa aktyorların yaratdığı irili-xırdalı obrazlar tamaşaçı qəlbinə yol tapa bildi.

Məlum süjet – toya qədər gəlini görmək istəyi ilə başlayan film getdikcə mürəkkəb bir ekspozisiyaya doğru inkişaf edir, konfliktlər kəskinləşir, komik məqamlar bir-birini əvəz edir və nəticədə insani hisslər, sevgi və xoş münasibətlər bütün maneələri aşır keçir. Filmin əvvəllərində bir toy gözləyən tamaşaçı finalda dörd toya şahidlik edir.

Filmin son kadrları çəkilən ərzədə – toy epizodunda Xalq artisti Ağadadaş Qurbanov qəza nəticəsində dünyasını dəyişmişdi. Odur ki, tamaşaçı son kadrlarda Soltan bəyi yalnız profildən, özü də əsasən orta və ümumi kadrlarda görür.

Dahi Üzeyir bəyin operettasının süjet xətti, görəsən, hansı səbəbdən dünya tamaşaçısını bu qədər maraqlandırır?

Avropa öz mədəniyyət tarixinin rəngli dövrünə gəlib çatdığı bir dönmədə nədən Şərq koloritlərinə, mədəniyyətinə, mentalitetinə üz tuturdu? Zaman keçdikcə bu suala cavab vermək daha asanlaşdı. Mədəniyyətlərarası inteqrasiya bir daha sübut etdi ki, hər bir millət öz mədəniyyəti ilə dünyaya çıxmaq istəyirsə, ilk növbədə öz milliliyini qoruyub saxlamağa çalışmalıdır. Avropa tamaşaçısına Şərq mədəniyyətini Avropasayağı göstərmək maraqsızdır. Dünya hər bir xalqı öz libasında, öz süfrəsində, öz danışıq tərzində və öz temperamentində görmək istəyir. Bu baxımdan Üzeyir bəyin istənilən əsəri bu tələblərə uyğun gəlir.

Əyyub QIYAS

Milli kinomuzun üç cəhdi

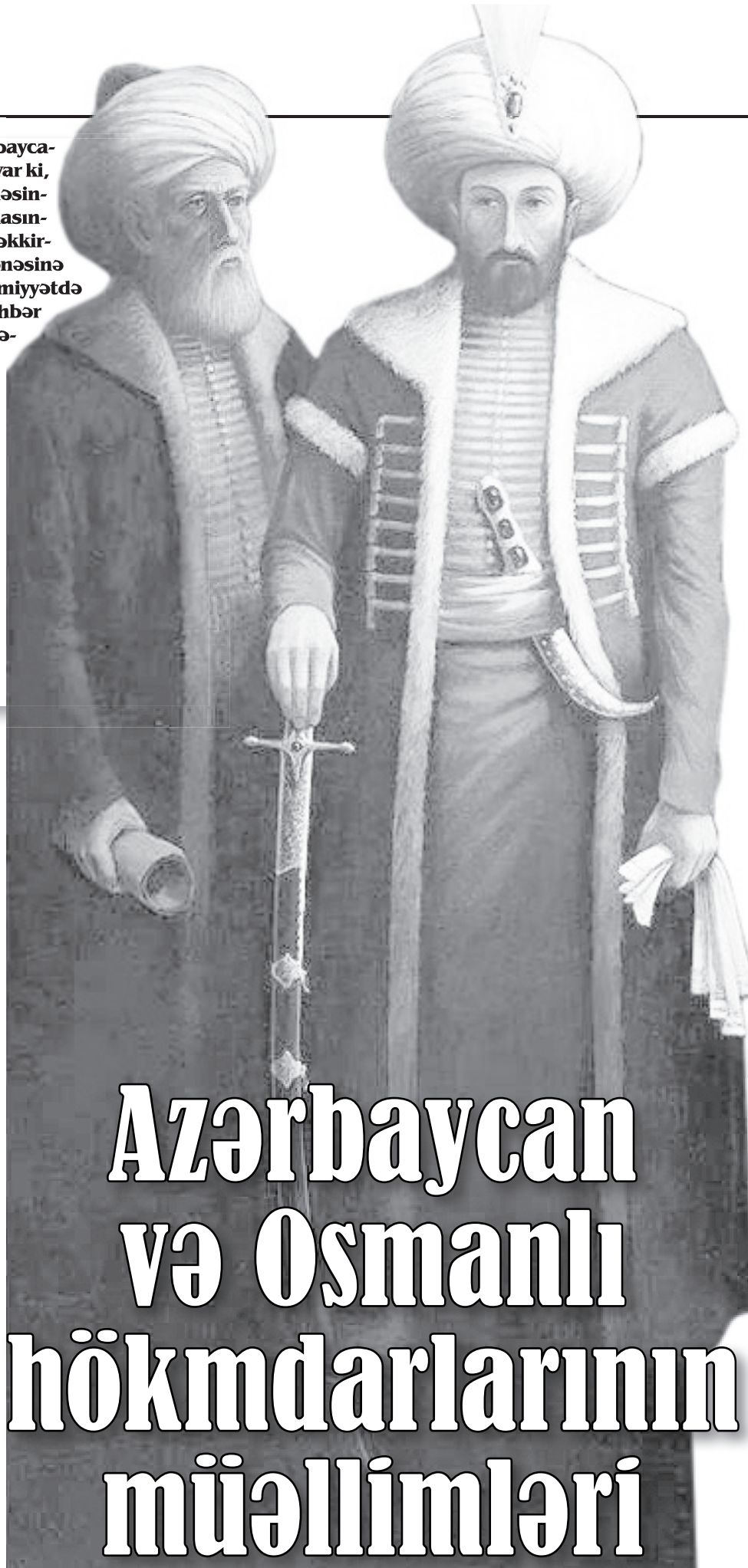
Şərq və onun bir parçası olan Azərbaycanın tarixində bir sıra hökmdarlar var ki, onların yetişməsində, kamilləşməsində, dünyagörüşlərinin formalaşmasında dövrün məşhur filosoflarının, mütəfəkkirlərinin böyük xidmətləri olub. Şərq ənənəsinə uyğun olaraq irsən keçici olan hakimiyyətdə hökmdar ata öz varisinin kamil bir rəhbər kimi yetişməsi üçün ən yaxşı müəllimləri saraya dəvət edirdi. Zəmanəsinin ən müdrik şəxslərindən dərs alan gələcək hökmdarlar da bir əlində tutduqları qılıncla yanaşı, o biri əllərindəki qələmə də sayğı ilə yanaşırdılar. Atəbəylər dövlətinin qurucusu Şəmsəddin Eldəgəz, oğulluqları Məhəmməd Cahən və Arslana özü müəllimlik edib. Azərbaycan tarixində bu cür faktların sayı az deyil. Amma elə Azərbaycan filosofları olub ki, onlar nəinki bizim dövətdə, eləcə də başqa nəhəng imperiyalarda dövrün əzəmətli hökmdarların mənəvi ataları - müəllimləri olublar. Onlardan biri də Ağ Şəmsəddindir:

Ağ Şəmsəddin və Fateh Sultan Mehmet

Osmanlı tarixinin ən güclü sultanlarından biri Fateh Mehmetin kamil hökmdar kimi formalaşmasında Ağ Şəmsəddinin böyük xidmətləri olub. Fateh 1453-cü ildə İstanbulu fəth edən zamanda da ona dəyərli məsləhətləri ilə yardım edən müəllimini çox yüksək qiymətləndirib. Əvvəlcə Ağ Şəmsəddinin saraya necə gəlməsi haqqında danışaq.

Ağ Şəmsəddin XIV əsrin sonunda 1389-cu ildə dövrünün tanınan elm xadimlərindən olan Məhəmməd Şəmsəddin Həməznin ailəsində dünyaya gəlib. Onun nəsil şəcərəsi böyük azərbaycanlı sufi, İraqilik nəzəriyyəsinin banisi Şihabəddin Yəhya Sührəverdiyə gedib çıxır. Bu gün də istər türk, istər ərəb-fars, istərsə də Avropa tədqiqatçıları Şəmsəddinin Azərbaycandan olmasını təsdiq edir. Şamda müdərrişlik edən atası sonradan bu missiyasını davam etdirmək üçün Anadoluya gəlir. O zaman yeddi yaş olmasına baxmayaraq, Ağ Şəmsəddin Quranı əzbər öyrənir. Sonra o, həm Sultan Fateh Mehmetin ilk və əsas müəllimi, baş məsləhətçisi, həm də böyük övliya, həkim kimi tanınır. Onun böyük tibb alimi kimi yetişməsindən ətraflı danışacağıq. Hələlik qeyd edək ki, o, bütün dünyada tibb elmində iki böyük nəzəriyyənin banisi kimi xatırlanmaqdadır.

Şəmsəddin gənc yaşlarında Şərqi böyük sufilərindən olan Hacı Bayram Vəlinin ən nüfuzlu müridi olur. Onu başqa tələbələrə fərqləndirən bir cəhəti də tibb və əcazılığa vəqif olması idi. Bunu əvvəlcə atasından, daha sonra isə Göynükdəki mədrəsə müəllimindən mənimsəmiş, atasının Şamdan gətirdiyi tibb kitablarını əzbərləmişdi. Bir gün o, həmin Hacı Bayram Vəli ilə söhbətləşərkən bir kişi çox qaçmaqdan təngnəfəs halda içəri girir. "Hacı Bayram, kömək elə, obadakı uşaqlar bir-bir qınılır" deyərək ağlayır və yardım ala biləcəyi yeganə şəxs olan sufidən də bunu xahiş edir. Məlum olur ki, Ankaranın çox kənar bir yerində oba başçısı olan bu kişi digər obanın başçısı ilə düşməni kəsildiyindən ondan həmişə pislik görüb. Axırda həmin adam bu obanın istifadə etdiyi su quyusunu murdarlayaraq, yəni ora ölmüş siçan ataraq ölümcül mikrob yayıb. Obaya Hacı Bayramla gələn Şəmsəddin, uşaqları yoluxduqdan sonra məsələnin ağır olduğunu anlayır. Əcazılıq qabiliyyətini işə salaraq müxtəlif dərman bitkiləri toplayıb məhləmlər hazırlayır. Onun əsas işi nəticəni törədən fəsadları, səbəbləri aradan qaldırmaq idi. Şəmsəddin xəstəliyin kökündə duran mikrobu zərəsizləşdirilməsi nəticəsində əsl sağlamlığın qonağına gəlir. Beləcə, o, topladığı dərmanı da birbaşa nəticə olan xəstəliyin yox, səbəb olan mikrobu dəfina yönəldir. Cəmi bir-cə həftədən sonra bütün kiçik uşaqlar şiddətli qızdırmadan və halsızlıqdan xilas olur.

Azərbaycan və Osmanlı hökmdarlarının müəllimləri

Bu hadisə Şəmsəddində tibbə olan marağı daha da artırır. Təbii ki, o da böyük mənəvi ustadı İbn Sina kimi təsəvvüflə, hikmətlə tibbin ortağ vəhdətinə meyil edir. Sonradan yazacağı "Kitabül-Tibb", "Şərhi əhvali Hacı Bayram Vəli" əsərlərində də bu məsələlərdən bəhs edir. Beləliklə, o, axtarıqlarını davam etdirərək, mikrob nəzəriyyəsinin əsasını qoyur. "Kitabül-Tibb"də bunun açıq-aşkar izahını verir. O dövrün Avropası isə mikrob nəzəriyyəsi ilə yalnız XIX əsrdə tanış olur. Lui Paster artırdığı cüzi əlavələrlə ondan 400 il əvvəl bunu kəşf edən Ağ Şəmsəddindən yüngül desək, oğurluq etmiş olur. Amma "Kitabül-Tibb"də ərz olunan mikrob və onu zərərsizləşdirməyin yolları bu gün də öz aktuallığını qoruyub saxlayır.

Ağ Şəmsəddinin Osmanlı sarayına gətməsi və Fateh Mehmetə müəllimlik etməsinin qəribə tarixçəsi var: bir gün Hacı Bayram Vəliyə sultanın namə gəlir. Naməni oxuyan şeyx müridlərinə bildirir ki, Sultan II Murad onu paytaxt Ədirnəyə dəvət edir. Bu, onun özüne də çox təəccüblü gəlir. Saray elçisinə qoşularaq paytaxta gələn Hacı Bayram sultan tərəfindən böyük hörmətlə qarşılanır.

Sultan Murad onu bir həftə yanından buraxmır, məsləhətlərini dinləyir. Axırda iş o yerə çatır ki, sultan ona vəzirliyi təklif edir. Ömrünün ahıl yaşına çatan övliya, təbii ki, bu təklifi xəfif bir gülümsəmə ilə qarşılayır. Cavab verir ki, könül sultanlığı bu yaşda dünya taxtına dəyişəcək fikri yoxdur. "Amma sənə elə bir gövhər verəcəyəm ki, gələcəkdə par-par parlayacaq, indi bizdən uzaqda qalan Konstantinopolu da ələ keçirəcək", - deyir. Sözlərdən sultan təəccüblənir və cavab verir ki, onun bu yaxınlarda bir övladı olacaq. Bütün ruhumla oğlan olacağına və nəhəng İstanbulu fəth edəcəyinə inanıram. Bayram Vəli təmkinini pozmadan: - İstanbulun fəthini nə sən görəcəksən, nə də mən. Onu sənənin gövhərin olan sultan oğlunla, mənim gövhərim Ağ Şəmsəddin fəth edəcək. Belə də olur. Gənc Şəmsəddin Osmanlının ən güclü sultanlarından olan Fateh Mehmetin müəllimi olur. Vaqif olduğu elmləri ona da öyrədir, gənc Mehmeti əsl idarəçi və fəth kimi yetişdirir. Fateh Sultan Mehmet İstanbulun fəthinə məhız Ağ Şəmsəddinin məsləhətləri sayəsində nail ola bilir. Gəmilərin altlarının piylənməsi sayəsində onların böyük məsafədən dənizə sarı asanlıqla dartılması ideyasını ona

Ağ Şəmsəddin verir. O, "bu ilin Cəməziyələvvəl ayının 20-də səhər filan tərəfdən qalaya hücum edin. O gün şəhər fəth ediləcək və İstanbuldan azan səsləri ucalacaq" - deyib, konkret tarixi göstərərək sultan qoşununu və donanmasını təhlükədən xilas edir və qalib gəlməsinə müyəssər olur.

Onun məsləhətinə qulaq asan Fateh dərhal qoşuna hazırlıq əmri verir və Ağ Şəmsəddinin dediyi gün İstanbulu hücum başlayır. İstanbul səhər saat 8-də fəth edilir. Fateh Sultan Mehmet şəhərə həmin gün günorta saatlarında ağ atın belində Topqarı istiqamətindən daxil olub, Ayasofyaya doğru irəliləyir. İstanbulun fəthinin mənəvi atası hesab edilən Ağ Şəmsəddin də Fatehin yanında olur. Bizanslılar Ağ Şəmsəddini Sultan Mehmet hesab edərək ona gül dəstələri verirlər. O isə gənc Fatehi göstərərək: "Sultan budur, gülləri ona verin", - deyir. Fatehsə: "Sultan mənəm, ancaq İstanbulun fəthinin mənəvi atası odur" - deyərək Ağ Şəmsəddini göstərir.

Rəvayətə görə, İstanbulun fəthindən sonra Fateh Sultan Mehmet Ağ Şəmsəddini ziyarətə gedib müəllimindən onu yəni tələbəliyə, dərvişliyə qəbul etməsini xahiş edib. Ağ Şəmsəddinsə təklifi rədd edərək belə cavab verir: "Sultanım, sən bizim daddığımız ləzzəti dadacaq olsan, səltənəti buraxarsan", deyir.

Rəşidəddin və Qazan Xan

XIII-XIV əsrlərdə Azərbaycanda dövlətçiliyin inkişafı, xalqın yaşayış səviyyəsinin yüksəlməsində fəal xidmətləri olan şəxslərdən biri də dövrün böyük alim-təbibi Fəzlullah Rəşidəddindir. Sual oluna bilər ki, bir alimin, yaxud bir təbibi ölkənin iqtisadi rifahına bu dərəcədə böyük faydası ola bilərmi? Söhbət Rəşidəddindən gedirsə, bu sualın cavabı birmənalı şəkildə "bəli" olacaq. Hülakülər dövründə Abaqa xanın şəxsi həkimi olan Rəşidəddin onun və ailəsinin böyük hörmətini qazanır. Həkim olmaqla yanaşı, Abaqa xanın oğlanları Arqun və Keyxatunun təhsil-tərbiyəsi ilə də dərindən maraqlanır, onlara Şərq fəlsəfəsinin sirlərini, antik dünyanın elmi-fəlsəfi dərkini öyrədir. İbn Sina yolunun davamçısı olan Rəşidəddin fəlsəfə ilə tibb elmini bir müstəvidə götürdüyü üçün bu iki sahənin vəhdətindən ibarət təlimlə xan övladlarını maarifləndirir. Sonradan nüfuzu bir az da artan Rəşidəddin dövlətin baş vəzirliyinə qədər qalxır və bu səlahiyyətdən istifadə edərək bütün Şərqi ən ali tədris müəssisəsi olan "Rəbi-Rəşidi" elm məbədi yaradır. Qəzetimizin bundan əvvəlki saylarında həmin elm məbədi barəsində ətraflı bəhs etmişdik. İndi isə Rəşidəddin-Qazan xan münasibətlərinə toxunaq: Elxani sülaləsinin yeddinci hökmdarı olan Qazan xan 1295-ci ildə hakimiyyətə gələndə dövlətin iqtisadi və siyasi durumu çox ağır vəziyyətdə idi. Həm daxili çekişmələr, həm də xarici basqınlar Hülakülərin (Elxanilərin) başının üstündə qara buludlar kimi dolaşırdı. Arqun xanın dövründə çox zaman ölkədən kənarında yaşayan və bir xristian təəssübkeşi kimi böyüyən Qazan xan vəziyyətdən çıxmaq üçün nəhəng alim və böyük təcrübə sahibi Rəşidəddini özüne vəzir təyin edir. Onların arasındakı müəllim-tələbə münasibətləri bundan sonra daha da inkişaf edir. Qazan xan Rəşidəddinin məsləhəti ilə Elxanilər tarixində yeni mərhələ sayılan "Qazan xanın islahatları"nu hazırlayır. İslahatların hər bəndi xanın müəlliminin tövsiyə və redaktəsi ilə yazılır. Fəzlullah, Qazan xana İslam dinini qəbul etməsini və Şərq düşüncə tərzinin hakim olduğu cəmiyyəti bununla daha yaxşı idarə edə biləcəyini məsləhət görür. Qazan xan, təbii ki, buna əməl edir və səmərəsini də tezliklə görür.

Qazan xan 1304-cü ilə qədər, yəni taxtda olduğu müddətdə Rəşidəddinlə müəllim-tələbə münasibətlərini qoruyub saxlayır. Elə bunun nəticəsində də bir alimin beyninin məhsulu olan ideyalarla böyük dövləti məhv olmaqdan qoruyur.

Elmin NURİ

Kompüter əsrinin müsbət tərəfləri ilə yanaşı, mənfi tərəfləri də var. Belə ki, kompüterə, mobil telefonlara ayrılan zaman və enerji, mütaliənin vaxtından "oğurlanır". Söhbət irihəcmli əsərlərdən gedirsə, bu məsələdə vəziyyət daha pisdır. Müxtəlif yazıçıların tarixə ən uzun romanlar kimi düşmüş əsərlərini oxuyanlara, sözün əsl mənasında, həsəd aparmaq olar. Aşağıda ədəbiyyat tarixinə 10 ən uzun roman kimi düşmüş əsərlərin siyahısını təqdim edirik.

10. Kalki Krişnamurti – "Ponninin oğlu" romanı. 2400 səhifədən ibarət bu əsərdə 900 000 söz var.

Tamil dilində, tarixi janrdə yazılmış bu roman 1950-ci illərdə beş cildə nəşr edilib. Əsərdə Çola sülaləsinin hökmdarlarından biri, X-XI əsrlərdə hakimiyyətdə olmuş Arulmojivarmandan bəhs edilir. Oxucunun əsəri oxuyub bitirməyə nə qədər vaxt sərf edəcəyini deyə bilmərik, çünki hər oxucunun mütaliə tempi fərqlidir. Kalki Krişnamurti bu romanı üç il yarım yazıb bitirib.

9. Mahmud Dövlətabadinin "Kelidar" əsəri 2836 səhifədən və 950 000 sözdən ibarətdir.

İranda məşhur olan bu roman 1984-cü ildə işıq üzünə görüb. Əsərdə İranda şimal-şərqində yerləşən Xorasan əyalətinin Səbzavar şəhərində yaşayan kürd ailəsinin qonşuları ilə olan düşmənçiliyindən bəhs edilir. Romanda hadisələr İkinci Dünya müharibəsindən sonra İran siyasətinin ən həssas dövründə cərəyan edir. Dövlətabadi əsəri 15 il ərzində ərsəyə gətirib. Lakin yazıçının zəhməti hədəfə getməyib. Əsər İranda oxucular tərəfindən ən çox sevilən kitablar arasındadır.

8. Tomas Mannın "İosif və qardaşları" əsəri 1492 səhifədən ibarətdir.

Epik roman olan bu əsər 1943-cü ildə İsveçdə çapdan çıxıb. Əsər Bibliyadakı İakovdan İosifə qədər olan məşhur süjetlərin nəql edilməsindən ibarətdir. Romanda hadisələr Misirdə Amarnın hakimiyyəti dövründə – təqribən bizim eradan 1300 il əvvəl baş verir. Dörd hissədən ibarət romanı Tomas Mann 16 il yazıb.

7. Semyuel Riçardsonun 1534 səhifəlik "Klarissa və ya gənc qadının hekayəti" əsərində 984 870 söz var.

Özündə müxtəlif sənədləri və gündəlikləri əks etdirən bu əsər 1748-ci ildə nəşr edilib. Əsərin süjet xəttini ailəsi tərəfindən qəbul ediləyən bir xanımın faciəsi təşkil edir. Ancaq açıq deyək ki, 1 milyona yaxın söz oxuyacaq oxucu əsərdən xəşbəxt sonluq gözləməsin.

6. Karl Uve Knausqordun "Mənim mübarizəm" adlı əsəri 3600 səhifə və 1 000 000 sözdən ibarətdir.

Bu, altı avtobioqrafik əsərdən ibarət və yazıçının özünün 2009-cu və 2011-ci illərdə çap etdirdiyi romandır. Knausqordun öz dostlarında, tanıdığı ailələrdə gördüyü acı həqiqətləri əks etdirməsi, təfərrüatlara varması əsəri oxunaqlı etdi və yazıçıya böyük şöhrət gətirdi. Hər şeyi açıq, səmimi yazmaq, hətta yazıçının həyat yoldaşını belə özündən çıxarmışdı. Ancaq oxucu tərəfindən gözəl qarşılanan bu əsər satış rekordu vurdu. Təkcə Norveçdə yarım milyon nüsxə kitab satılmış, daha doğrusu, kitabı ölkənin hər 9 nəfərindən biri almışdı.

5. Şekspirin "Yay gecəsində yuxu" pyesinin Arno Şmidt tərəfindən alman dilinə tərcüməsi 1536 səhifədən, 1 100 000 söz və 6 800 000 işarədən ibarət olub.

Arno Şmidt də Hans Volşleger kimi, Edqar Ponun əsərlərini alman dilinə tərcümə edə-edə tərcümə problemlərindən roman yazmaq qərarına gəlib.

4. Robert Müzillin "Simasız insan" kitabı 1774 səhifədən ibarətdir.

Üç kitabdan ibarət olan roman 1913-cü ildə Avstriya-Macarıstan monarxiyasının son günlərindən bəhs edir. Romanda bir çox əhəmiyyətli məsələlər qaldırılır: həqiqət, mülahizə, cəmiyyət və ideyalar... Müəyyən məsələlərdə müəllif Avropanın 1918-ci ildə üzləşdiyi problemləri öncədən görə bilib. Təəssüf ki, əsəri tamamlamağa, sonluq verməyə yazıçıya ömür vəfa etməyib. Müzillin heç bir əsəri, ona, 13 il ərzində yazdığı bu əsər qədər uğur, şöhrət gətirə bilmədi.

3. Saentologiyanın atası L.Ron Habbardın "Torpaq missiyası" adlı 10 cildlik əsəri 3992 səhifədən və 1 200 000 sözdən ibarətdir.

Naşirlərə inansaq, bu əsər "uzaq gələcəkdə baş verəcək satirik elmi-fantastik macərədir". Lakin bəzi tənqidçilər bu əsəri məsxərəyə qoydu. Hətta bir müddət onların təkidi ilə əsərin çarına qadağa da qoyulmuşdu. ABŞ-ın Corciya ştatının Dalton şəhərində romanı, "iyrənc mazoxizm, uşaqlara zorakılıq, homoseksualizm, nekromantiya, qanlı qətl və başqa antisosial, qanunazidd hərəkətlər aşılması, pozğunluq və digər hadisələrlə bağlı epizodların təkrarlanması" iddiası ilə yerli kitabxanalardan yığışdırdılar. Onu da qeyd edək ki, 10 cildlik əsərin bütün cildləri bestseller oldu.

2. Marsel Prustun "İtirilmiş günlərin axtarışında" romanı 3031 səhifə, 1 267 069 sözdən və 9 609 000 işarədən ibarətdir.

13 cildlik bu roman ədəbiyyat tarixində ən uzun roman kimi Ginnesin rekordlar kitabına daxil edilib. Bir insanın dilindən naql edilən hekayətdə hadisələri onun uşaqlıqdan yetkinlik yaşına qədər olan azadlıq duyğuları, xatirələri müşayiət edir. 1913-1927-ci illərdə çap edilmiş əsər XX əsrdə digər yazıçıların yaradıcılığına da təsir etdi. Həmin əsər modern roman sayılır. Qısa desək, çox uzun, amma çox maraqlı kitabdır.

1. Corc de Skyuderi və Madlen de Skyuderinin "Artamen" əsəri 13 095 səhifədən və 2 100 000 sözdən ibarətdir.

Əgər ciddi mühakimə yürütsək, bu əsər XVII əsrdən bəri rəqiblərinə heç bir şans vermir: 10 cildə nə az, nə çox – 2 100 000 söz var. Əsərin müəllifi Corc de Skyuderi sayılsa da, çox vaxt onun bacısı Madlen de Skyuderinin də şərikli müəllif olduğu iddia edilir. "Səspens" elementləriylə, sayızsız hesabsız süjet "tvist"ləri və aktiv hərəkətlərlə dolu olan bu əsər, mahiyyətcə romantik hekayədir. İrihəcmli olmasına baxmayaraq, əsər öz dövründə son dərəcə məşhur olub. Romanın təkrar nəşri yalnız onun internet vasitəsi ilə oxunması üçün təşkil edilmiş akademik layihədən sonra reallaşdı.

**Hazırladı:
NARINGÜL**

Üç tabut

Kənan
HACI

Çoxillik mütaliə verdişi mənə ədəbi mətnlərə həm də müxtəlif rakurslardan yanaşmağı öyrətdi. Məsələn, ideya və mahiyyətcə eyni, lakin ayrı-ayrı məkanları, üslub və formaları özündə birləşdirən mətnlərin hardasa bir-birinə qohumluğu haqda çox düşünmüşəm. Dünya yaranandan bir neçə müvəzzar var ki, bütün yaradıcı şəxsiyyətlər yalnız bu mövzular ətrafında oxşar süjetlər qururlar və bu proses əsrlər boyu təkrarlanır.

Ədəbi genetik deyilən bir məfhum var və hər doğulan yeni yazıçı həm də öz əcdadının oxşarıdır. İsveçrə yazıçısı Georges Haldas özünün "Hərəkətsiz köçəri" əsərində yazır ki, "gələcək bizim daxilimizdəki kahalarda yaşayır". Bu mənada biz özümüz də əcdadlarımızın daxilindəki kahalardan çıxmışıq. Sözümün məbədi isə başqadır...

Hər bir insan dünyadan köçəcəyi gün haqqında düşünür və necə, hansı şəraitdə öləcəyini bilməyən insan işıq ucu boyda bir ümidə sığınır; öləndə övlad çiyində getmək. Bu ümiddən bir az da ana südünlük qoxusu gəlir. Zəif və həm də toxtaqlıq gətirən bir təsəllidir. Rus nəsrinin usta yazıçılardan olan Andrey Platonovun "Üçüncü oğul" hekayəsinin qoca qəhrəmanını xatırlayın. Vilayət şəhərində yaşayan bu qocanın qarısı dünyasını dəyişir və o, müxtəlif diyarlarda yaşayan altı oğlunun hər birinə eyni məzmunlu teleqram yollayır. Onun beli dünyaya verdiyi sualların ən böyüyü kimi bükülmüşdü. Oğullar və ata bir qadının itkisini fərqli şəkildə qavrayırlar. Təbii ki, qoca üçün bu itkinin miqyası daha böyükdür. Qarısının başa çatmış ömrü növbənin ona çatması deməkdir. O, ölümün soyuq nəfəsini burnunun ucunda hiss edir. Səhər altı oğul tabutu çiyinlərinə alıb məzarlığa aparırlar. Atanınsa içində bir məmnunluq hissi vardır. Düşünürdü ki, o da bu altı oğulun çiyində sonuncu səfərinə çıxacaq. Qocanın bu həyatda sığınacağı yeganə ümid bu arxayınçılıq hissi idi.

Azərbaycan nəsrində hekayə janrının ən gözəl nümunələrini yaratmış yazıçı Yaşarın uzun illər bundan əvvəl "Yeddi" kitabında oxuduğum "Tabut" hekayəsini xatırladım. Hekayədəki dramatik situasiya sonadək oxucunu gərginlikdə saxlayır. Məndəki bütün detallar zərgər dəqiqliyi ilə işlənib. Sözə qarşı bu dərəcədə məsuliyyətlə yanaşan çox az yazıçımız var. Yaşar məhz belə yazıçılardandır. Onun bütün hekayələrində peşəkarlıq qabarıq şəkildə özünü göstərir.

"Tabut"dan danışdıq. O tabutun içinə "Titanik" kimi batmış bir ömür sığışdır. Ağlasığmaz gerçəkliklər bədii məntiqə söykənir, çörəkpulu qazanmaq üçün yolüstü qarşısına çıxan adamın yükünü daşıyan sürücünün giley-güzarıyla başlayan hekayə ağla-gümana gəlməyən istiqamətə üz tutur. Məşinin yükü nə olsa yaxşıdır? Tabut!

Hekayənin onurğa sütunu məhz həmin tabutun içindəki adam və onun taleyidir. Tanrının çiyinə qoyduğu yükəndən qaçan adam indi özü naməlum bir adamın məşinində bir yükə çevrilir. Və ən faciəlisi budur ki, nə vaxtsa dünyaya gətirdiyi övladı da hansısa bir yolla bu yükəndən xilas olmağa çalışır. (!) Qədim Çin məsəlində deyilir ki, bircə çat bütöv bir gəmini batıra bilər. Tabutdakının həyatındakı çat (buna səhv də demək olar) onun bu həyat dənizində batmasına gətirib çıxardı. Tövbə donuna bürünmüş qayıdışlar heç vaxt qəbul olunmur. Doğmalarının taleyinin üstündən tank kimi keçib gedəndən sonra həyat sənini də burnunu ovur, sıxıb suyunu çıxarır və geri qayıdanda o sınımış ömürləri bərpa etmək mümkün olmur. "Tabut" hekayəsində oğul atasından intiqamını alır, onun tabutunu yad bir adamın məşinində qoyub çıxıb gedir. Taleyindən qaça bilməyən ölünü, yad bir insan - məşinin yiyəsi dəfn edir. Yazıçı oxucuya faciənin "hüceyrə"sinə göstərə bilir.

Bir də Məmməd Orucun "Oyun havası" povestini xatırladım. Bütün kəndi qorxu altında saxlayan qəssab Əlizaman dünyasını dəyişəndə doğmaları ondan imtina edir. İylənmiş meyiti dəfn edən tapılırdı. Hamı yaxasını kənara çəkir. Əzazilliyi ilə bütün kəndə qan udduran, qılınçının dalı da, qabağı da kəsən bu qəssabdan kənd adamları bu cür dəhşətli bir intiqam alırlar. Orta qalmış meyitə son anda arvadı sahib çıxır. Hansı ki, sağlığında ona da zülüm çəkirmişdi, xəyanət etmişdi. Heç bir əməl cəzasız qalmır. "Tabut" hekayəsinin qəhrəmanı ilə xarakter baxımından tərs mütənəsis olan Əlizaman da axirətə urvatsız olanlardandır.

Fərqli məkanlar, fərqli situasiyalar və fərqli məntiqi sonluqlar... Və bu sonluqların hər birində təbii qanunauyğunluq... İnsan necə yaşayarsa, elə də ölər. Elə əsərlər var ki, birməfəsə oxumaq mümkün deyil, oxuyub bitirincə nəfəsin kəsilir, sanki yoxuşu qalxırsan. Mətinin ağırlığını içində daşımaq çətin olur. Haqqında danışdığım bədii mətnlər də belədir. Xüsusən "Tabut" Azərbaycan nəsrində ən ağır, çəkili hekayələrdəndir.

Haqqında danışdığım əsərlərin üçündə də ortalıqda bir tabut var, amma bu tabutların hərəsinin qismətinə bir meyit düşüb. Bu tabutları fərqləndirən, onların içindəki adamların yaşadığı ömürlərdir. Bu tabutlara olan münasibət də onların yaşadığı ömrə verilən qiymətdir.

Dünyanın 10 ən uzun romanı

Uşaqlıq xatirələrimin əksəriyyəti birbaşa, yaxud dolayısıylayla, Yazıçılar İttifaqıyla bağlıdır. Zaman vardı ki, İttifaqın iki dənə yaradıcılıq evi vardı – biri Şüvələnda, ikincisi Şuşada...

Hər il oralarda dincəldirdik – bir ayını Şuşada, ikincisini Şüvələnda. İstirahət və rəqəsi İttifaqın üzvləri üçün pulsuz, ailələri üçün 75 faiz güzəştli idi... Atalarımız gündəlik məişət, həyat qayğılarından azad olub, əllərinə qələm götürür, ədəbiyyatımızın tarixinə öz adlarını xırda-xırda yazırdılar... Biz də dincəldirdik – uşaq üçün ata-anası, bacı-qardaşlarıyla bir yerdə dincəlməkdən yaxşı nə ola bilər ki?..

Yazıçılar Evi deyirdilər oralara. Və ev gözündə gördüyümüz, bizim üçün müqəddəs sayılan o yerlərin gözəl aurası vardı – həmin bu aura sözünü o zamanlar heç bilməsək də...

O dövrün kitablarına - romanlarına, povestlərinə, poemalarına baxsanız, əksəriyyətinin sonunda mütləq bir qeyd görəcəksiniz: Şuşa... Şüvələndə... Maleyevka... Peredelkino... Yaradıcılıq evləri haqiqətən yaradırdı. Qələm əhlini bir yerə toplayıb, aralarında bir səmimiyyət, bir ünsiyyət, bir sağlam rəqabət yaradırdı.

Bilirsiniz hansı rəqabətdən danışırıq? Səhər tezdən, aşıpazımız Səkinə xala yekə mis qazanını çömçəylə döyə-döyə bizi yeməyə çağırmasdan, həyətdəki köşkün sərinliyində gecə yazdığını dostlarımla bölüşmək naminə girişdiyim rəqabətdən...

Onda hələ yaşadığımız hər günün tarix olduğunun fərqi varmırdıq. Varsaydıq, hər anını yaddaşlarımıza elə köçürürdik ki, zamanın zavalına uğramasın və cavanlarımızla bölüşə bilək...

O sərin Şişədə, Əlfi!

Bu evlər həm də ziyalılıq məktəbi idi. Başqa necə ola bilərdi ki? 6-7 yaşlı uşaq Əli Vəliyev, Mehdi Hüseyn, İlyas Əfəndiyev, Süleyman Rüstəm, Mirzə İbrahimov, Bayram Bayramov, Məmməd Rahim, Osman Sarıvəlli, Süleyman Rəhimov və bu pleyadadan olan başqa nəhəng şəxsiyyətləri bir arada, məişət şəraitində, cəmiyyət içində, ailədə görürdü. Onların bir-biriylə davranışını daha harda izləmək mümkün idi ki?

Görmək işin yarısıydı, həm də götürmək lazım idi axı... Və götürürdük də. Beləcə, formalaşdıq, beləcə, adam olmağa çalışdıq... Adam ola bildikdə, "Yazıçılar Evi" adlanan böyük həyat universitetini bitirərək olduq...

Sizə indi təqdim edəcəyim kiçik xatirə də, əslində bir bəhanədi ki, o mühitə, o insanlara, o münasibətə olan sevgimi rəsmən izhar edim. Amma keçək bəhanənin özünə...

1965-ci il... Atam "Ədəbiyyat və İncəsənət" qəzetinin məsul katibi idi. Bu işi bilənlər bilir, bilməyənlər üçün izah edim ki, qəzet əllə yığılan vaxtlarda, işin yiyəsi məsul katib idi. Özümü dərk edəndən anlamışdım ki, həftənin bir günü ata mənim deyil, mətbəxinə... Amma adamın Allahı var, yayda məzuniyyətini mütləq verirdilər. O da işi yoldaşlarından kiməsə, ən çox da Ayaz Vəfəliyə tapşırıb, dincəlməyə gedirdi... Mətbəxinin qurğusu, qurum qoxuyan fəzasından qurtulub, bir aylıq dağlar qoyununa, Şuşaya çıxmaq az iş deyildi vallah!..

İstirahətimizin şıdırgı vaxtıydı. Günlərin birində, səhər-səhər poçtalyon gəlib hay saldı ki, Əlfi Qasımov məktub var. Başda atam olmaqla, hamımız təəcüb qaldıq – axı kim idi İstirahət Evinə məktub yazan?.. Konverti açdı, məktubu əvvəlcə ürəyində oxudu, ucadan "Ay cüvəllağılar!" – deyib gülümsündü və anama müraciətlə, "Qaraqız, sən də eşit, gör nə yazıblar mənə!" söylədi və bu şeiri avazla oxudu:

Sən-biz

*Sən keyfə baxırsan o sərin Şişədə, Əlfi,
Biz qovruluruq istidə, andışədə, Əlfi!*

*Ehsan eləmiş suyun sənə İsa bulağı,
Biz tapmayıruq içməyə bir şişə də, Əlfi!*

*Sən məsti-xumarsan yüz ağac kölgəliyində,
Biz zəhr uduruq mətbəxtək guşədə, Əlfi!*

*Burda havanın istiliyi qırxı keçibdir,
Ərz eylə, görək, neçə olar meşədə, Əlfi!*

*Əmlək quzulardır, bilirik şamu-nəhərin,
Gillət ki, cəfa düşməsin heç dişə də, Əlfi!*

*Vur, vur arağı, sən sarıdan arxayınıq biz,
Ad-san qazanıbsan bu çətin peşədə, Əlfi!*

*Sən ki, nə yeyirsən, bizi yad ilə yeyirsən,
Allah da görək özü sənə nuş eda, Əlfi!*

*Qabil İmanverdiyev, Ayaz Vəfəli
16 iyul, 1965, saat 11.55, mətbəxə.*

P.S. Bu şeiri atam dünyadan köçəndən sonra tapmışam və deyirəm ki, yaxşı qalıb. Bari o günlərin dadını, nəşəsini bir anlıq da olsa, damağımda duyduq...

İlqar ƏLFİ

Ölümsüzlük axtarışında olan Çingiz xan 1219-cu ildə dövrünün böyük Çin alimi Çanq Çuna məktub yazaraq, onu hüzuruna dəvət edir. Çingiz xanın məktubunu oxuyan çinli alim ona cavab yazır. Nəcdet Bayraktaroglunun araşdırmalarından əldə olunan hər iki məktubu təqdim edirik:

Çingiz xanın yaşlı vaxtları idi. Həmin dövrdə də Çində Tao inancına söykənən din vardı. Həyatını həmin dinə həsr edən Çinin böyük alimlərindən olan Çanq Çun əbədi həyata qovuşmaq üçün öz dini inancını yaşayırdı. Çingiz xan alimin yaşamını araşdırdıqdan sonra düşünüb ki, o sehrbaz ola bilər. Ancaq buna baxmayaraq, alimi həm Çingiz xan, həm də Çin imperatoru öz tərəfinə çəkməyə səy göstərirdi. Lakin alim ona edilən təklifləri rədd edərək Çantaq dağlarına xəlvətə çəkilib. Çingiz xan isə alimlə görüşüb onun inanc və fikirləri ilə tanış olmaq istəyində idi. Bu məqsədlə çinli alimlərin də müşayiəti ilə 1219-cu ildə alimə belə bir məktub göndərir:

"Ulu Tanrı Çindən əlini çəkib, səbəbi isə Çinin lovğalıq etməklə bərabər, israfçılıq edərək dəbdəbəli həyat sürməsidir. Halbuki mənim Şimalın ucsuz-bucaqsız çöllərində zərrə qədər də gözüm yoxdur. Dəbdəbəli həyat sürməyə nifrət edirəm. Mənim ancaq bir tikə çörəyim və bir çuxam var. Çobanlarımı kimi sadə yeyər və sadə geyinərəm.

Ölümsüzlüyün sirri

Bütün xalqı övladlarım kimi sevirəm. Məharəti olanlarla da qardaşım kimi davranıram. Əsgərlərlə təlimlərdə hər zaman ön cərgədə oluram və döyüşdə də heç vaxt geridə qalmıram. Yeddi il ərzində böyük bir əsər yaratmağa müvəffəq olub, bütün dünyanı bir imperatorluqda birləşdirdim. Şəxsən özümü də bir o qədər qabiliyyətli hesab etmirəm. Lakin Çin hökuməti xaindir. Buna görə Ulu Tanrı taxtlarını ələ keçirməkdə mənə kömək edir. Cənubda Sunq, Şimalda Huihuo, Şərqdə Hsia, Qərbdə barbarlar hakimiyyətimi qəbul ediblər. Mənə elə gəlir ki, Hunlardan sonra Asiya belə geniş imperatorluq görməyib. Tutduğum yol uca bir yoldur, çiyrimi verdim iş isə ona nisbətən çox ağırdır. Buna görə də idarəetmədə bir sıra nöqsanların olmasından qorxuram. Bir çay keçmək üçün qayığa nə qədər ehtiyac varsa, dövləti idarə etmək üçün də təcrübəli, kamal sahibi olan şəxslərə ehtiyac var.

Texta çıxdığım gündən xalqımın idarə edilməsi məsələsində narahatam. Eşitdiyimə görə, həqiqəti əxz edərək doğru yolla irəliləyirsiniz. Kəramətiniz sayəsində bütün insanların xüsusiyyətlərini bilirsiniz.

Əlinizi dünyadan çəkib uzun müddət mağaralarda yaşadınız, kəramət sahibi olan insanlar da sizin yanınıza gəlirlər. Çanqutda olduğunuzu bilirəm. Sizi unutmamam da, yüksək dağlar və ovalar bizi bir-birimizdən ayırır. Sizinlə görüşməyə imkan yoxdur. Gəlsəydiniz taxtından enib yanıma durardım. Su ilə təmizlənilib pəhriz saxladım. Aramızda olan məsafədən çəkinmə, müqəddəs ayaqlarını tərptəməyin üçün sənə yalvarıram. Qum çölləri səni narahat etməsin. Xalqın bugünkü vəziyyətinə baxıb mərhəmət edin. Halıma acıyın, ölümsüzlüyün sirrini mənə deyən, şəxsən xidmətində özüm duracam. Söyləyəcəyiniz tək bir söz məni xoşbəxt edəcək. Fikirlərimi məktubum vasitəsilə göndərir və məni anlayacağına ümid edirəm."

Yaşlı alim məktubu oxuduqdan sonra Çingiz xana belə bir cavab yazır:

"Uca fərmanınızı aldım. Bəyan edirəm ki, dəniz sahilinin yaxınlığında yaşayanlar qabiliyyətsiz insanlardır. Mən də etiraf edirəm, dünya işlərini bir o qədər anlamıram. Qocalmışam, ancaq ölməmişəm. Şöhrətim hər ölkəyə yayılıb, fəqət müqəddəsliyimə gəldikdə, mənim adı insanlardan bir fərqi yoxdur.

Daxilimə baxdığım zaman özümdən utanıram. Mənim gizli düşüncələrimi kim bilir? Sizdən əvvəl Kin və Sunq imperatorluqlarından dəvət alsam da, getmədim. Fəqət, indi Moğol sarayından gələn ilk dəvəti qəbul etməyə hazırım. "Nə üçün?" deyəcəksiniz. Çünki Tanrı sizə indiyə qədər görülməyən və bundan sonra da görülməyəcək bir mərdlik verib. Çin xalqı və barbarlar sizin hakimiyyətinizi qəbul ediblər. Mən də hüzurunuza çıxmaq üçün qar fırtınalarına sinə gərək gəlməyə qərar verdim".

Bir il sürən uzun və yorucu səfərdən sonra alim Çanq Çun, Çingiz xanla hind sahillərində görüşür. Çingiz xan alimi qarşılayaraq ona: "Möhtərəm ustad, uzaq yoldan gəlmisiniz. Ölməmək üçün əlinizdə dərmanınız varmı?" – deyərəkən alim:

"Hayatı uzatmaq üçün çarə var, lakin ölümə çarə yoxdur" – deyir.

Söhbət zamanı Çanq Çun Çingiz xana ömrü uzatmaq üçün nələr edilməsinin vacib olduğunu anladı. Alimin gəldiyi qənaətə görə, insan 130 yaşına qədər yaşaya bilər.

Hazırladı: NARINGÜL

İtalo KALVİNO
(İtaliya)

Qalaktikaların sürətlə bir-birindən uzaqlaşması ilə bağlı Edvin R. Qubblun apardığı hesablamalar fəzaya dağılmazdan öncə kainatdakı bütün materiyanın bir nöqtədə cəmləşməsinin dəqiq tarixini müəyyən etməyə imkan verir.

- Əlbəttə, hamımız bir nöqtəyə sıxışmışdıq, - yaşlı Qfwfq başını yellədi, - neyləyə bilərdik? Onda heç kəs in əqlına da gəlməzdi ki, fəza-filan var. Eləcə də, Zaman - çəlləkdəki siyənkə balıqları kimi, tərənə bilmirdik, Zaman nəyimizə lazım idi?

«Çəlləkdəki siyənkə balıqları kimi sıxışmışdıq» dedim, ancaq bu, gəlişgözlü ifadədir: əslində, sıxışmağa da yer yox idi. Bədənimizin bütün nöqtələri başqalarının bədənindəki bütün nöqtələrlə üst-üstə düşürdü. Çünki hamımız bir nöqtədə yerləşmişdik. Doğrudur, elə bir narahatlıq hiss etmirdik, ancaq hər halda, adama ağır gəlirdi ki, məsələn, senyor Pbert Pberd kimi yaramaz biri elə hey ə-ayağa dolasın.

Neçə nəfər idik? Bunu təsəvvür etmək belə mümkün deyil. Sayımızı bilmək üçün heç olmasa, bir azca bir-birimizdən aralanmalıydıq. Biz isə bir yerə qalqlanmışdıq. Sizə elə gələ bilər ki, bu vəziyyətdə olduğumuza görə çox adamayovuşan, mehriban insanlara çevrilmişdik. Amma hər şey tərsinəydi: başqa vaxtlarda qonşular bir-birinə qonaq gedir, biz isə o qədər yaxın yaşayırdıq ki, heç salamlamırdıq da.

Tanıqlarımız çox az idi. Onlardan senyor Ph(i)nkko, onun dostu senyora Xueaeu X., bir də, Z'zu - köçkün ailəsi və yuxarıda dediyim Pbert Pberdi daha yaxşı xatırlayıram.

Orada bir süpürgəçi qadın da vardı - hamı onu «əl buyruqçusu» kimi tanıyırdı. O, bütün kosmosda yeganə qulluqçu idi. Düzdür, onda kosmos özü də dırnaq boydaydı... Sözü açığı, qadın bütün günü heç nəylə məşğul olmurdu - hətta nəyinsə tozunu almaq da lazım deyildi, çünki nöqtə boyda olan məkana bir toz zərrəciyi də girə bilməzdi. Ona görə də qadın söz gəzdirməklə, qeybət etməklə vaxt keçirir, elə hey öz həyatından şikayətlənirdi.

Yerləşdiyimiz dar məkan üçün bu sadaladığım adamlar belə çox idi; üstəgəl, burada cürbəcür başqa şeylər də qalqlanmışdı: sonradan kainatın tikinti materialı kimi istifadə olunacaq bütün maddələr sırayla, yanbayan düzülüşdü.

Bilmirdik, bunların hansından astronomiyada (məsələn, Andromeda dumanlığı üçün), coğrafiyada (tutalm, Vogeç üçün) və ya kimyada (müxtəlif izotopların hazırlanmasında) istifadə olunacaq. Bundan başqa, hər addımda qonşu Z'zuların əşyalarına ilişirdik - səbətlər, açılıb-yığılan çarpayılar, döşəklər... Bu Z'zuları özbaşına qoysaydıq, böyük ailə olduqlarını bəhanə edib, özlərini onlardan başqa yaşayan yoxdur: onlar hətta bütün nöqtənin içindən keçən paltar asılan ip çəkmək fikrinə düşmüşdü.

Doğrudur, bəzən Z'zularla heç də yaxşı davranmırdıq: məsələn, onları «köçkün» adlandırmaq nəyə lazım idi? Bu, o demək idi ki, guya biz burada çoxdan yaşayırdıq, onlar isə sonradan gəlirlər. Bunun yanlış qənaət olduğunu sübut etməyə də ehtiyac yoxdur: onda nə «əvvəl» var idi, nə də «sonra», köçüb məskunlaşmaq üçün başqa yerlər də yox idi. Buna baxmayaraq, bəziləri iddia edirdi ki, «köçkünlər» ifadəsinin məkan və zamanla əlaqəsi yoxdur, bu sözün başqa, ali mənalıdır.

Sözü düzü, o vaxtlar biz hamımız dardüşüncəli, xırdaçı adamlar idik. Bunun günahını bizdə axtarmaq lazım deyil - yaşadığımız mühit bizi belə formalaşdırmışdı. Fikir verin, biz bu naqisliklərdən qurtula bilmədik, onlar indi də özünü büruzə verir - avtobus dayanacağında, kinoda və yaxud diş həkimlərinin beynəlxalq simpoziumunda görüşüb keçmiş xatırlayanda, sanki əvvəlki adamlara çevrilirik.

Ta senyora Ph(i)nkko xatırlayan belə davam edir (əslində, bütün söhbətlərimizin sonunda mütləq onu xatırlayırıq): dərhal bütün anlaşılmazlıqlar unudulur, ürəklər rıqqətə gəlir və qəlbləri minnətdarlıq hissləri çulğayır. Senyora Ph(i)nkko yeganə adamdır ki, onu hamı xatırlayır, hamı onun xiffətini çəkir. Görəsən, o, hara yox oldu? Bir vaxtlar gözlərim hər yerdə onu axtarırdı; onun sinəsi, beli, çəhrayı kapotu - yox, onu nə bizim qalaktikada, nə də başqalarında bir daha görməyəcəyik. Sözü düzü, son genişlənmə həddinə çatdıqdan sonra kainatın yenidən bir nöqtəyə sıxılacağı ilə bağlı nəzəriyyələr mənə o qədər də inandırıcı gəlmir. Amma bir çoxlarımız məhz buna ümid edir və yenidən bir yerdə olacağı vaxtlar üçün planlar qururuq. Ötən ay tindəki kafeyə girib, nə görsəm yaxşıdır? Senyora Pbert Pberd!

- Nə var, nə yox? Çoxdandır, görünmürsünüz!

Sən demə, hansısa plastmas firmasının Paviyada təmsilçisi işləyir. Heç dəyişilməmişdi - həmin ki qızıl diş, həmin güllü aşırma.

- Geriyə qayıdanda, - o, qulağıma pıçıldadı, - elə etməliyik ki, bəziləri oraya düşməsin... Bilirsiniz də, bu Z'zular...

İstədim ona deyəm ki, bizimkilərin bir çoxu mənə eyni sözləri deyir, amma axırda əlavə edirlər: «Bilirsiniz də, bu Pbert Pberd...»

Qanqaraçılıq olmasın deyər, dilimi dişimə sıxıb soruşdum:

- Bəs senyora Ph(i)nkko? Necə bilirsiniz, onu tapacağıq?

Bu, mənə də aiddir, baxmayaraq ki, onun qayıdacağına ümidim yoxdur. Nə isə, kafedə oturub, həmişə olduğu kimi, onu minnətdarlıq hissi ilə xatırlamağa başladığı; bu xatirələr yavaş-yavaş senyor Pbert Pberd qarşı kin-küdurətini belə arxa plana keçirdi.

Senyora Ph(i)nkko'nun cazibəsinin sirri ondaydı ki, biz onu bir-birimizə qısqanmırdıq. Hətta onun qeybətini də eləmərdik, baxmayaraq ki, senyor Xueaeu X. ilə, necə deyərlər, «yaxın münasibət»-də olduğunu bildirdik. Ancaq bütün kainat cəmi bir nöqtədən ibarətdirsə, bu nöqtədə yerləşənlərin hamısı bir-birindən nə yaxın, nə də uzaq ola bilmərsə, deməli, hamımız onunla «yaxın münasibət»-dəydik. Onun yerinə başqa qadın olsaydı, Allah bilir, arxasınca nələr danışırdılar. Qulluqçu qadın onun haqqında olmazın şeylər uydurur, yerdə qalanlar isə onunla səs-səsə verərdi. Məsələn, Z'zu ailəsi barədə elə şeylər danışırdılar ki, adam məttəl qalırdı: nə ata-ana, nə də qardaş-bacılar bu iftiralardan yaxa qurtara bilmirdi. Amma senyora Ph(i)nkko'nun vəziyyəti başqa cür idi: mən özüm, nöqtə olaraq, onun içindəydım, o da bir nöqtə kimi mənim içində, mənim himayəm altında idi və buna görə ikiqat xoşbəxt idim. Başqaları da eyni hissləri keçirirdi. Bundan böyük doğmalığ və saflıq (axı istənilən nöqtə öz-özlüyündə qapalıdır və içəriyə heç nə keçirmir) arzulanmaq olmazdı.

O da oxşar hisslər keçirirdi: biz hamımız onun, o da hamımızın daxilindəydi və buna görə hədsiz dərəcədə xoşbəxt idi. O, bizim hamımıza eyni gözlə baxır, hamımızı sevirdi.

Aydın məsələdir, insanın günü xoş keçirsə, ardınca qeyri-adi nəşə baş verməlidir. Günlərin bir günü o dedi:

- Eh, uşaqlar, yerimiz bir azca geniş olsaydı, sizə yaxşı əriştə bişirərdim!

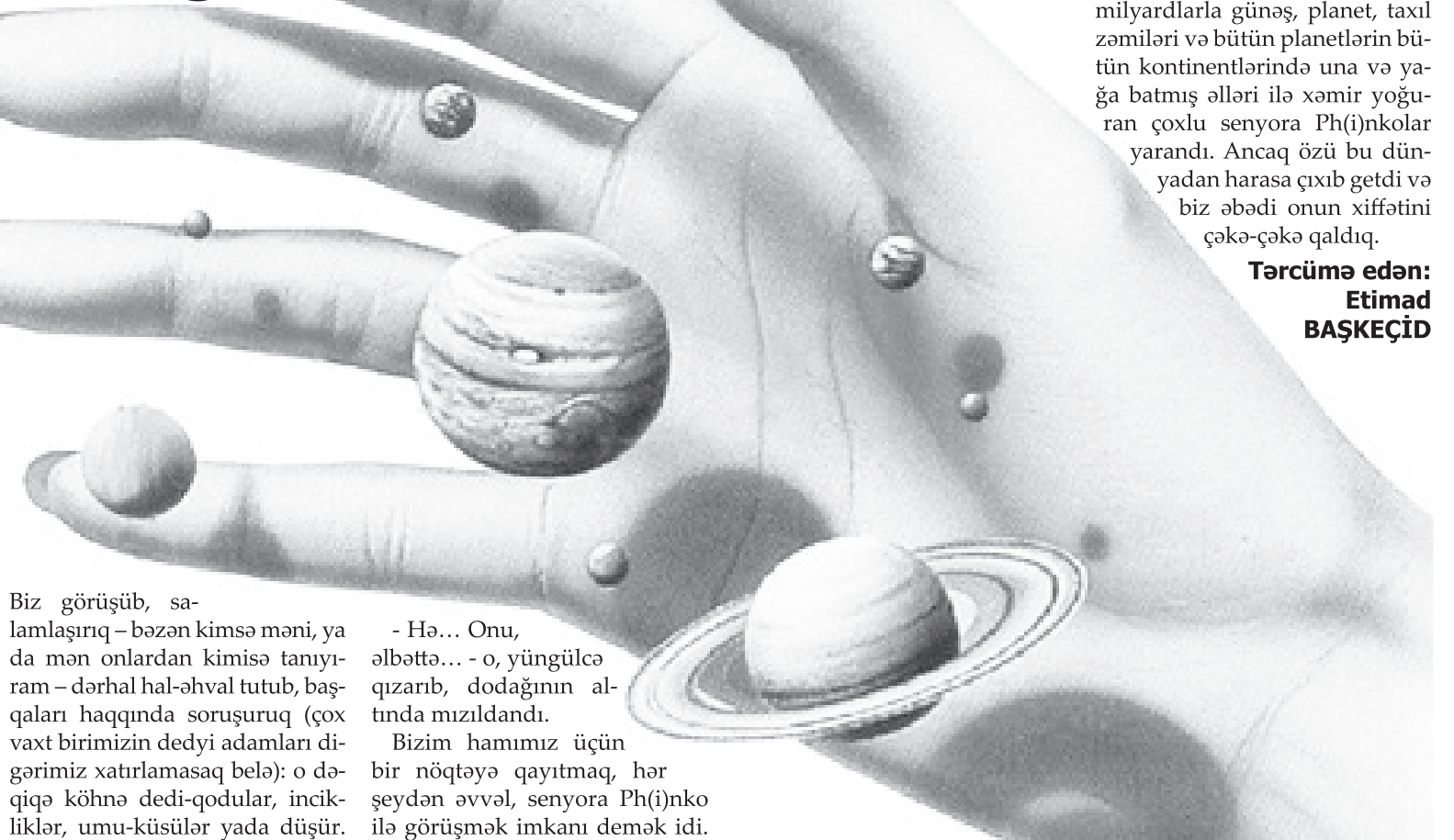
Bu sözlər kifayət idi ki, biz daha geniş məkan haqqında fikirləşək: bu məkanda o, əl-qolunu sərbəst hərəkət etdirir; iri döşləri böyük mətbəx taxtasının üzərinə əyilib - o, oxlovla xəmir yayır; yumurta çalır; qolları dirsəyə kimi una və yağa bulaşır. Ardınca onu və dəni qoymaq üçün yer, daha sonra taxıl zəmiləri barədə fikirləşməyə başladığı. Ancaq dağlardan torpaq sahələrinə, otlaqlara doğru axan su olmasa, nə taxıl yetişər, nə də ətindən əriştə üçün bulyon hazırladığımız dana yekələr. Sonra Günəşin dövr edə biləcəyi fəza haqqında xəyallar qurmağa başladıq: axı taxılın yetişməsi üçün gün işığına da ehtiyac var. Amma Günəşin yaranması üçün ulduzların ətrafındakı qaz buludları sıxlaşmalı, çoxlu qalaktikalar, kosmik dumanlıqlar, hər bir planet, hər bir səma cismi bir-biri ilə ümumi tarazlıq əmələ gətirməlidir.

Biz fikrə getdiyimiz vaxt, sən demə, senyora Ph(i)nkko «Eh, uşaqlar, əriştə...» dedi və andan etibarən, bizim yerləşdiyimiz nöqtə genişlənməyə başlayıb. Beləcə, nöqtə get-gedə böyüdü, genişləndi... Nöqtənin diametri on min işıq ili, yüz işıq əsri, milyard işıq minilliyi ilə ölçülməyə başladı. Biz kainatın hər tərəfinə səpələndik. Senyor Pbert Pberd Paviyaya qədər gedib çıxdı. Senyora Ph(i)nkko isə, hansısa enerjiyə - bəlkə də, işığa və hərəkət edən səma cisimlərinə həyatımıza gətirən yeganə adam oldu. Beləcə, milyardlarla günəş, planet, taxıl zəmiləri və bütün planetlərin bütün kontinentlərində una və yağa batmış əlləri ilə xəmir yoğuran çoxlu senyora Ph(i)nkolar yarandı. Ancaq özü bu dünyadan harasa çıxıb getdi və biz əbədi onun xiffətini çəkə-çəkə qaldıq.

Tərcümə edən:
Etimad
BAŞKEÇİD

Hamı bir nöqtədə

(İtalo Kalvino)

Biz görüşüb, salamlarıq - bəzən kimsə məni, ya da mən onlardan kimsə tanıyıram - dərhal hal-əhal tutub, başqaları haqqında soruşuruq (çox vaxt birimizin dediyi adamları digərimiz xatırlamasıq belə): o dəqiqə köhnə dedi-qodular, incikliklər, umu-küsülər yada düşür.

- Hə... Onu, əlbəttə... - o, yüngülcə qızarıb, dodağının altında mızıldandı.

Bizim hamımız üçün bir nöqtəyə qayıtmaq, hər şeydən əvvəl, senyora Ph(i)nkko ilə görüşmək imkanı demək idi.

Bu səhifəni uşaqlar, yeniyetmələr üçün hazırlamışıq. Amma bu, heç də o anlama gəlməsin ki, səhifəmizi oxuyarkən böyüklər nəyə öyrənməyəcək. Mütləq öyrənəcək. Çünki elm öyrənmək, savad almaq insanın əbədi, həmişəcavan arzularındandır. Bəşəriyyət zaman-zaman adamları iki yerə bölüb: savadlılara və bisavadlara. Bütün sivilizasiyalar ona görə sivilizasiya olub ki, içindəki savadlı kəsim, düşünən insanlar artıb, fərqli bir mədəniyyət yarada bilib. Müasir dövrdə elmə, biliyə can atmaq daha vacibdir, çünki dünyanın kimi qarşımızda bir sirt olaraq qalan çox mətləblər artıq çözümlə-çözümlə gedir, bildiklərimiz artır, bilmədiklərimiz azalır. Amma nə qədər öyrənsək də, bilmədiklərimiz bildiklərimizdən qat-qat çox olaraq qalacaq. Bu gündən etibarən hər sayımızda rastlaşacağımız "Tarixin sirləri" bölməsində bəşər tarixinin müəmmalı dönəmləri, hadisələri araşdırılacaq, dərsliklərdə, elmi tədqiqatlarda aydınlaşan həqiqətlər oxucularımıza "Hər suala bir cavab" adlandırılmış populyar ensiklopedik topluya xas rəvan dillə təqdim olunacaq. Biz heç də o iddiada deyilik ki, "Hər suala bir cavab" rubrikamızı izləyə-izləyə savadlanacaq, alim olacaqsınız. Məqsəd uşaqlarımızın dünyagörüşünü genişləndirmək, onları həmişə diqqət mərkəzində olan maraqlı həmsöhbətə çevirməkdir.

**Piramidalar –
yer üzünün ilk möcüzəsi**

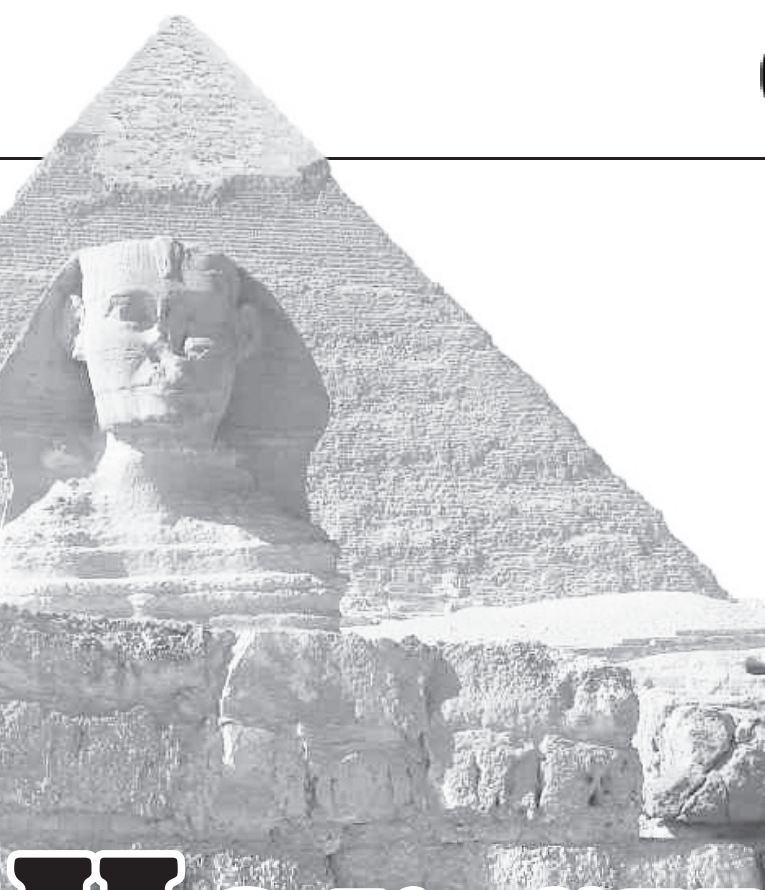
Böyük piramidalar - qədim dünyanın yeddi möcüzəsindən biri və bu günümüzdə gəlib çıxan yeganəsidir. Qədim Misir yer üzünün ən qədim dövlətlərindəndir və eramızdan 3000 il əvvəl dünyanın ən uzun çayı olan Nilin ətrafında yaranıb. O zaman əfsanəvi firon Mena ölkəsini birləşdirdi, Yuxarı və Aşağı Misirin vahid hökmdarı oldu. Bu dövlət iki min beş yüz ildən çox yaşadı və farsların zərbələri altında dağılanadək taxtında 30 sülalə dəyişdi. Qədim Misirin erkən tarixini alimlər aşağıdakı dövrlərə bölürlər: Birinci dövr (eramızdan əvvəl 4-cü minilliyin əvvəli), İkinci dövr (eramızdan əvvəl 4-cü minilliyin ortaları) sülalələrəqədərki dövr sayılır; Erkən çarlıq dövrü (eramızdan əvvəl 32-29-cu əsrlər); Qədim çarlıq dövrü (eramızdan əvvəl 29-23-cü əsrlər); Birinci keçid dövrü (eramızdan əvvəl 23-21-ci əsrlər); Orta çarlıq dövrü (eramızdan əvvəl 21-18-ci əsrlər);

**Xeopsun
piramidası – Böyük
piramidalardan
ən özəmətlisidir.
Onun ilkin
hündürlüyü 146,7
metr imiş. Lakin
indiki üzlük daşları
töküldüyündən,
onun hündürlüyü
158,8 metr
təşkil edir. Belə
hesab edirlər ki,
piramidanın tikintisi
23 il davam edib.**

İkinci keçid dövrü (18-ci əsrin sonu – 16-cı əsrin ortaları); Yeni çarlıq dövrü (16-11-ci əsrlər); Üçüncü keçid dövrü (11-10-cu əsrlər); Son çarlıq dövrü (9-7-ci əsrlər); Fars ağalığı dövrü (6-4-cü əsrlər). Və bütün bu dövrlərdən Qədim çarlığa aid olan bir neçə əsr piramidaları ucaldanların dövrü olub.

Yunanların Heliopol adlandırıldığı Müqəddəs Annu şəhərinin baş kahini, astronom İmhotep piramidaları səmavi qüvvələrlə bağlayırdı. Ondan əvvəl çarları mastab deyilən xüsusi yerlərdə dəfn edirdilər. Mastablər yerin altında düzəldilən dəfn kamerasından və yerin üstündə olan düzbucaqlı qurğudan ibarət olurdu. Lakin İmhotep mastab üzərində daha beş belə qurğu ucaltmağı tələb edərək, öz fironu Coserida dəfn etmək üçün pilləli piramida yaratdı. Ölmüş firon məhz həmin pillələrlə göyə qalxmalı idi.

Gizada yerləşən Xeops, Hefren və Miken piramidalarına Böyük piramidalar deyirlər. Onların hamısı 4-cü sülalənin zamanına aiddir. Bu piramidalar pilləli deyil, hamar piramidal formada idi, ağ əhəngdaşı ilə üzlənmişdi və günün altında alışıb-yanırdı. Xeopsun piramidası yonularaq bir-birinə tam uyğunlaşdırılmış, heç bir birləşdiricidən istifadə olunmadan düzülən 2 milyon 300 min daş blokdan ibarətdir. Hər blokun ağırlığı 2-14 ton arasındadır. Böyük piramidaların inşasından iki min il sonra Misirə gəlmiş böyük yunan tarixçisi Herodot yazırdı ki, bu blokları ağac linglərin köməyi ilə, xüsusi səkilərlə mərtəbə-mərtəbə qaldırıblar. Piramidaların yaxınlığında qədim daş karxanalarının, səkilərin qalıqları da aşkarlanmışdır. Diqqət çəkən daha bir tapıntı da var - piramidaların inşası üçün daşları uzaqlardan gətirmək məqsədi ilə inşa edilmiş qədim limanın qalıqları.

Hər suala

Bəs bu piramidaları inşa edən kimlər olub? Herodota görə, bu özəmətli abidələrin tikintisində qul əməyindən istifadə olunmuş. Özü də qullar elə ağır şəraitdə işləyirmiş ki, inşaata hər üç ayda 100 yeni qul gətirilmiş. Lakin son zamanlar aparılan arxeoloji qazıntılar zamanı bu iddia təkzib olundu: həmin ətrafda qədim inşaatçıların düşürgəsinin, məzarlığının da qalıqları tapıldı. Deməli, piramidaların inşasında, çox güman ki, azad insanlar iştirak edir, boyunlarına düşən əmək mükəlləfiyyətini bu yolla ödəyib zəhmətləri müqabilində məvacib almışlar. Fəhlələr briqadalarda birləşmişdi və bu briqadalar arasında hətta yarışlar da keçirilirdi! O zamanlar Misir əhalisinin əksəriyyəti əkinçiliklə məşğul idi. Lakin inşaat işlərinin Nildəki daşqınlar, əkin-biçin mövsümündə tam dayandırıldığına təsəvvür etmək çətindir. Böyük ehtimalla, inşaat mütəxəssisləri piramidaların yanında daimi yaşayırdılar. Hökmdar bu insanların qayğısına qalıb, onları qoruyur, lazım gələndə, müalicə də etdirirdi. Qazıntılar zamanı tapılan qalıqlara əsasən demək olar ki, inşaatçılardan birinin kəlləsində trepanasiya aparılmış, digərinin zədəli ayağını amputasiya etmişdilər, amma bu şəxslər əməliyyatlardan sonra da orada qalıb öz vəzifələrini uzun illər yerinə yetirmişdilər – axı piramida ucaltmaq sadə bir iş deyildi və yüksək peşəkarlığa malik mütəxəssislər tələb edirdi.

Piramidaların özləri də, quruluşu da müəmmallarla doludur.

Arxeoloqlar piramidaların ətrafında xüsusi çalaların qalıqlarını tapıb. Görünür, həmin çalalara su doldurub və daşları həmin suyun səviyyəsinə diqqət edərək çapırdılar ki, səthi tamamilə düz olsun. Çalalar elə qazılırdı ki, tikili standartlara tam uyğun gəlsin. Bundan yayınma cəmi 3 faizədək olurdu. Memarlar istiqaməti ulduzlara əsasən təyin edirdilər və görürük, bunun üçün də suyun üzərində əks olunan ulduzlardan istifadə olunurdu. İçinə su doldurulmuş çalanın üzərindən nazik ip çəkir və onun sudakı əksi ulduzun əksi ilə tam üst-üstə düşənə kimi tənzimləyirdilər. Tanınmış tədqiqatçı Keyt Spens düşünür ki, həmin ulduzlar Böyük və Kiçik Ayı bürcündəki Misar və Kohab ulduzları olub. Çox güman ki, piramidaların özləri də bir növ təqvim-rəsədxana olub. Axı misirlilər Nilin daşqınlarını ulduzlara əsasən, qabaqcadan müəyyən edirdilər. Ya da, bəlkə, ulduzlar sadəcə sakral bir mənə daşıyırdı – misirlilər inanırdı ki, firon ölümündən sonra göy qübbəsinin şimal tərəfində bir ulduza çevrilir.

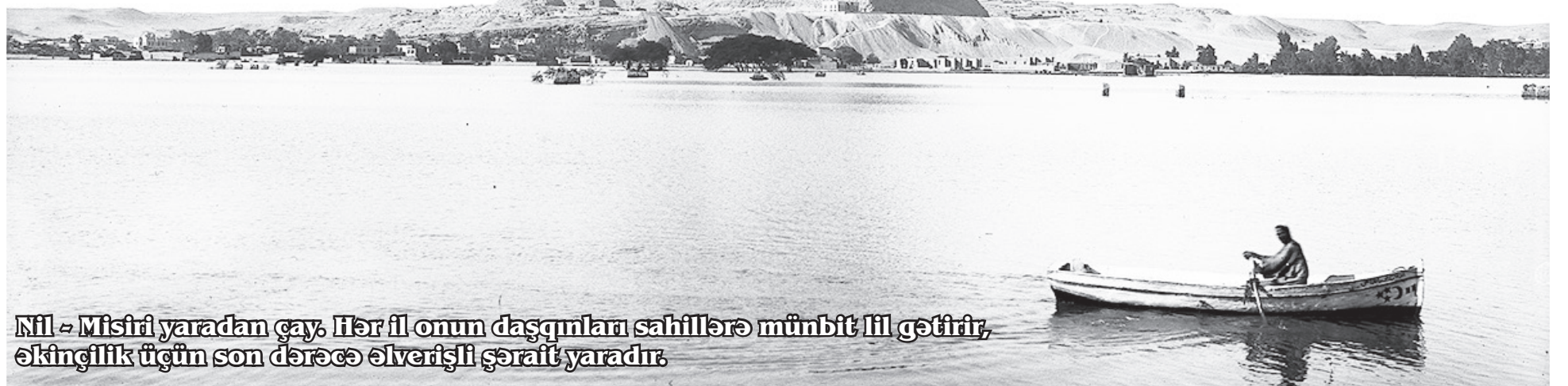
Məşhur "Ulduz" nəzəriyyəsi də tədqiqatçıları rahat qoymur. Məsələn, Robert Büvel hesab edir ki, Böyük piramidadakı dəhlizlər və kameralar sistemi Orion bürcünün səmadakı şəklinə tam uyğun gəlir və hətta Gizada yerləşən bütün piramidaların düzülüşü də həmin bürcü təsvir edir. Bunun bir təsəvvürü, yaxud qanunauyğunluq olduğunu dəqiq anlamaq isə hələ də mümkün olmayıb.

Maraqlıdır ki, Xeops piramidasının təməli 230 metrdir. Onun hündürlüyü isə əvvəlcə 146,7 metr olub. Piramidanın yer səthindəki perimetrinin yansını hündürlüyünə böləndə 3,137 rəqəmi alınır ki, bu da məşhur "pi" (3,1415) ədədinə çox yaxındır. Maraqlıdır, görəsən qədim misirlilər "pi" ədədini haradan bilirdilər? Bu sual bir çox mülahizə və fərziyələrin meydana çıxmasına səbəb oldu. Bu fərziyələrin arasında bu yerlərdə bizim tanımadığımız çox yüksək bir sivilizasiyanın mövcudluğu ilə bağlı fikirlər də vardı.

XX əsrdə DNT-nin strukturu açılanda, piramidaların daha bir sirri həmyə bəlli oldu. Aydınlaşdı ki, DNT-nin quruluşu şəkər (dezosiriboza) və fosfor turşusundan ibarət pilləkəni xatırladan ikiqat spiral şəklindədir. Bu pilləkənin "pillələri"nin təməlini azotlu birləşmələr təşkil edir.

Onlar DNT-nin "yan tərəflərinə" məhz 50 dərəcədən 54 dərəcəyədək bucaq altında birləşirlər. Xeops piramidasının tınlərinin maililik dərəcəsi də 51,51 dərəcədir! Belə çıxır ki, misirlilər DNT-nin quruluşu haqda da məlumatlı idilər? Dəqiq bir şey demək mümkün deyil, amma cavab çox sadə də ola bilər. Belə struktur ən möhkəm konstruksiyadır və o, məhz təkamül prosesi nəticəsində yaranıb. Piramidaların quruluşu da eyni dərəcədə möhkəmdir. Qədim inşaatçılar öz təcrübələrindən və əllərində olan hesablama imkanlarından çıxış edərək belə bir qənaətə gəlmişdilər ki, məhz bu maililik piramidaları möhkəmləndirəcək. Və heç də səhvə yol verməmişdilər – qədim piramidalar zamanımıza kimi gəlib çıxıb və tədqiqatçılar üçün geniş araşdırma obyektinə olaraq qalıb.

Piramidalar haqda söhbətimiz də sfinksə toxunmasaq, düzgün olmaz. "Sfinks" sözü yunan mənşəlidir və bu heykələ misirlilərin nə dediyi bizə bəlli deyil. Yerdə uzanmış insan başlı şiri təsvir edən sfinks yer üzündə ən qədim monumental heykəldir. Belə hesab edirlər ki, sfinksin sifəti yaxınlıqda yerləşən firon Hefreni (eramızdan əvvəl 2575-2465-ci illər) təsvir edir. Lakin sfinksin cizgiləri neqroid irqinə xas olan cizgilərdir, Hefrenin digər təsvirləri isə onun neqroid cizgilərə malik olduğunu təsdiq etmir. Bu heykəlin düzəldilmə tarixi də bəlli deyil. Onun üzərində tapılan eroziya izləri insanı düşündürməyə vadar edir: bəlkə, sfinks bizim fikirləşdiyimizdən qat-qat qədimdir.

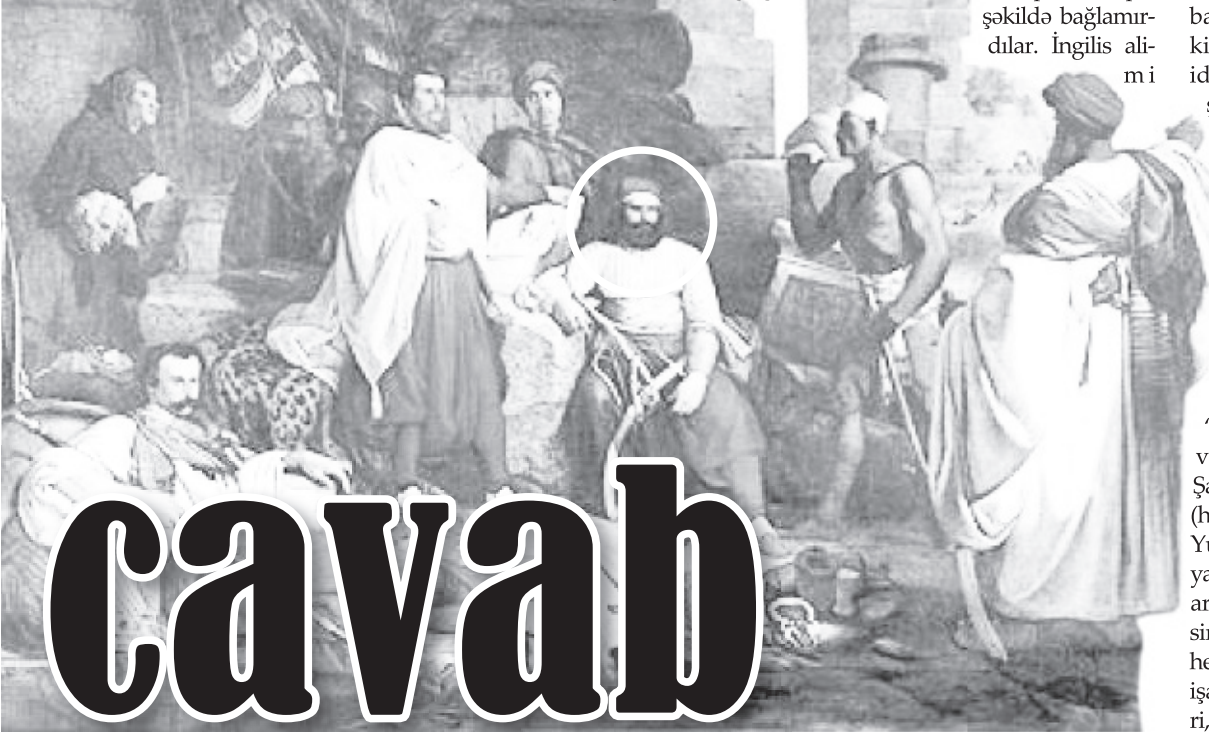

Nil – Misir yaradan çay. Hər il onun daşqınları sahillərə münbit il gətirir, əkinçilik üçün son dərəcə əlverişli şərait yaradır.

Axı Misirdə çox güclü yağışlar 10 min il qabaq yağıb. Düzdür, bu eroziyanı heykəlin düzəltdiyi əhəngdaşının elementar aşınması kimi də qiymətləndirmək olar. Maraqlıdır ki, sfinksin burnunu da qırıblar. Fərziyyələrdən birinə əsasən, bunu 1378-ci ildə ətrafda yaşayan kəndlilərin yaxşı məhsul əldə etmək niyyəti ilə heykəlin qarşısına nəzir-niyaz gətirdiyini görə bir sufi fanatiki edib. O, əsəbiləşərək heykələ zərbə endirəndən sonra kütlə tərəfindən öldürülüb. Bu əhvalat həm də onu isbat edir ki, İslam dönməndə də yerli əhali arasındakı qədim tanrılara inancını qoruyub saxlayanlar olub. Deməli, qədim sivilizasiyalar təkcə tarixi əsərlərdə yox, həm də xalqın yaddaşında yaşayır.

Jan-Fransua Şampolyon (1790-1832), görkəmli fransız misirşünası, qədim Misir mətnlərini oxumağa müvəffəq olan ilk şəxs.

Şampolyonun ərəb paltarında, Yaxın Şərqi 1828-1829-cu illərdəki səyahəti zamanı çəkilmiş şəkli.

Okerblad demotik yazının deşifrə olunmasında müəyyən uğurlara nail oldular. Lakin onlar bu yazını əlifba sayır, heroqliflərlə qəti şəkildə bağlamurdular. İngilis alimi

İyirmi yaş olanda bu cavan oğlan fransız, latın, qədim yunan, yəhudi, ərəb, kopt, zənd, pəhləvi, süryani, arami, amxar, çin, fars, sanskrit dillərini əla bilirdi.

Şampolyon Rezett yazılarının sirtini açmaq üzərində çalışmağa başlayarkən başqa tədqiqatçılar kimi güman edirdi ki, heroqliflər ideoqrafik yazılardan başqa bir şey deyil. Lakin Misir yazılarında işarələrin sayı ideoqram üçün həddindən çox idi. Və onda Şampolyon bu qərara gəlir ki, işarələrin bir qismi hərflərdir.

Zaman keçdikcə tədqiqatçı demotik işarənin əvəzinə iyeratik, iyeratikin yerinə isə uyğun gələn heroqlifləri qoymağı öyrəndi. Və ieroqrafik mətnə "Ptolomey" adını oxumağa müvəffəq oldu. 1822-ci ilin yanvarında Şampolyonun əlinə daha bir ikidilli (heroqlif və yunan) mətn düşdü. Yunan hissəsində Kleopatranın adı yazılmışdı. Şampolyon heroqliflər arasında əlaqədar işarəni tapıb Misir çarçasının adını oxudu. İndi o, heroqlif səs yazısının daha on iki işarəsini öyrəndi, Aleksandr, Tiberi, Domisian, Germanik, Trayanın adlarını oxudu... Və misirlilərin fonetik işarələrdən yalnız xarici hökmdarların adlarını yazarkən istifadə etdiyini deyən həmkarlarının fikri ilə razılaşdı. Lakin az sonra Şampolyon Əbu-Simbeldə İkinci Ramzesin məşhur məbədinin divarlarındakı, eramızdan əvvəl XII əsrə aid olan yazıların surətləri ilə tanış oldu. Orada da Misir fironlarının adlarını ifadə edən işarələr – kartuşlar vardı. Şampolyon başa düşdü ki, bu adların yazıldığı heroqliflər səsli ifadə edir, yəni əslində hərflərdir və bu hərflərin hansı səsi ifadə etdiyini öyrənmək üçün kopt dilinə müraciət elədi, bu minvalla Ramsüs və Tutmos adlarını oxuya bildi. Bu, artıq əsl sıçrayış idi. Beləliklə, heroqliflər həm sözləri, həm anlayışları, həm də səsli ifadə edə bilirdi. Şampolyon bunu başa düşəndə qədim Misir yazılarını da anlamağa başladı. Misirin tarixi bəşəriyyət üçün neçə yüz illərdən sonra, beləcə açıldı.

1828-ci ildə Şampolyon Misirə gedən bir ekspedisiyaya rəhbərlik etdi, qayıdandan sonra özünün ən qiymətli əsərini dərc etdirdi – "Qədim misirlilərin heroqlafik yazı sistemi haqda oçerklər". Az sonra alimi Fransız akademiyasının üzvü seçirlər, onun üçün Kollej de Fransda xüsusi misirşünaslıq kafedrası açılır. Təəssüf ki, Şampolyon həyatdan vaxtsız köçür, 1832-ci ildə dünyasını dəyişir. Qardaşı onun son iki əsərini – "Misir lüğəti" və "Misir qrammatikası"nu nəşr etdirir.

Bu iki kitabın təməli üzərində yeni bir elm – misirşünaslıq yaranır. Və Şampolyonun başladığı yol artıq Qədim Misirin dili, yazısı, tarixi, mədəniyyətinin dərinindən öyrənilməsinə aparırdı...

bir cavab

Misir heroqliflərinin sirri – Fransua Şampolyonun ağlına gələn

Uzun əsrlər boyu Misir yazılarının sirri açılmamış qalırdı. Qədim məbədlərin qapılarında yazıların nə olduğunu bilən yox idi. Çoxları bu işarələri ideoqram, yaxud piktoqram kimi qəbul edirdi. İdeoqram səsə deyil, bütöv sözə, yaxud morfemə uyğun gələn işarədir. Piktoqram isə həmişə bütöv bir sözü, yaxud anlayışı əks etdirir, özü də piktoqramın görünüşü həmişə ifadə etdiyinə uyğun gəlir.

İlk heroqliflərin tarixi təxminən eramızdan əvvəl 3100-cü illərə təsadüf edir, sonuncu heroqlif yazı isə bizim eramızın 394-cü ilində File adındakı İsidə məbədinin divarlarında qazılıb. Bu yazılara yunanlar "ieroqlifika qrammata" deyirdilər.

Heroqliflər həm sağdan sola, həm soldan sağa, həm də sütunlar şəklində yazılıb oxunurdu. Təxminən 700-ə yaxın işlək heroqlif var. Bu yazı üsulu çox mürəkkəb idi, peşəkar xəttatlar lazım idi, onların hazırlanmasına illərlə vaxt tələb olunurdu. Elə buna görə də zaman keçdikcə daha sadə yazı üsulu işlənilib hazırlandı ki, rəsmi inzibati və hüquqi sənədlərdə, məktublarda, riyazi, tibbi, ədəbi və dini mətnlərdə ondan istifadə olunurdu. Bizim eradan əvvəl 600-cü ildən sonra - heroqliflər yalnız dini mətnlərdə istifadə olunanda - yunanlar onu "iyeratik", yəni "ruhani yazılar" adlandırmağa başladılar. Adi vətəndaşlara aid yazılarda isə həmin dövrdə "demotik", yəni "xalqa aid" adlandırılan daha sadə üsuldən istifadə olunurdu.

Demotik yazı Ptolomeylərin dövründə daha çox inkişaf etmişdi. Roma zamanında (eramızdan əvvəl I əsrdən bizim eramızın V əsrinədək) həmin yazı üsulu yavaş-yavaş sıradan çıxmağa başlayır. Hüquqi-inzibati sənədləri yalnız yunanca yazmağa başlayırlar. Bəzən elə sənədlər də tapılır ki, onlarda həm yunan yazısı, həm də demotik yazıdan istifadə olunur. Sonralar yunan hərfləri əsasında kopt əlifbası yarandı. O, Misir xristianlarının – koptların yazısı oldu. Amma növbəti dövrdə ərəb əlifbası kopt yazısını, demək olar ki, tam sıxışdırıb aradan çıxardı, həmin yazı üsulu yalnız kopt kilsələrində qaldı, heroqliflər isə tamam unuduldu.

Nə qədər qəribə olsa da, alimlərə Napoleon Bonopart kömək etdi. 1798-ci ildə o, Misiri fəth etmək üçün hərbi ekspedisiya yaradı. Yürüşdə hərbiçilərdən başqa, tarixçi-alimlər də iştirak edirdi. Bonopart, hətta Qahirədə Misir İnstitutunun yaradılması barədə də tapşırıq verdi. Lakin qismət alimlərin yox, hərbiçilərin imiş – leytenant Fransua Buşarın. 1799-cu ilin yayında o, İskəndəriyyə yaxınlığında, Nilin mənbəyində yerləşən Rozetta şəhərində hərbi qalarnın tikintisi ilə məşğul idi. İyul ayının 17-də onun əsgərləri torpağın altından üzərində yazılar olan qranit təbəqə çıxarırlar.

Leytenant elə həmin an tapıntısını Qahirəyə göndərir, tarixçilər yazılar üzərində araşdırmağa başlayırlar. Daşın üzərində üç yazı vardı – heroqliflərlə, demotik işarələrlə və qədim yunan dilində. Qədim yunan yazısını asanlıqla oxudular. Bu, Misir kahinlərindən çar Ptolomey V Yepifana eramızdan əvvəl 196-cı ildə tərtib olunmuş təşəkkür məktubu idi. Mətn bu sözlərlə bitirdi: "Qoy bu qərar sərt daş lövhə üzərində müqəddəs sözlər, kitab yazısı və ellinlərin əlifbası ilə əbədi həkk olunsun". Beləliklə, bəlli olurdu ki, aşağıdakı mətnlər məzmun etibarilə eynidir.

Hamı anlayırdı ki, bu amil heroqlifləri (müqəddəs sözləri) və demotikarı (kitab yazısını) oxumağa kömək edəcək. Lakin artıq iki ildən sonra fransızlar həm Misiri, həm də 1802-ci ildən London muzeyində saxlanan Rozett daşını ingilislərə güzəştə getməli oldular. Yazılar üzərində bütün Avropanın alimləri çalışırdı. Fransız şərqsünası Silyestr De Sasi və İsveç diplomati David

Tomas Yunq isə bununla razılaşmırdı. O hələ çoxdan təsbit etmişdi ki, səsli ifadə edən əlifbanın ən çox 47 işarəsi ola bilər, demotik yazıda isə 100 işarə vardı. Bundan Yunq belə bir nəticə çıxarırdı ki, hər işarə ayrıca bir sözdür və təbii ki, demotika ilə heroqliflər bu baxımdan çox bənzərdir.

Heroqliflərin sirtini açmağa isə Jan-Fransua Şampolyon nail oldu.

O, 1790-cı ilin 23 dekabrında kiçik Fijak şəhərində, kitab tacirinin ailəsində dünyaya gəlir. Böyük qardaşı Jozef Misir tarixi ilə maraqlanırdı və bu marağı yeddi yaşlı qardaşına da yoluxdurmuşdu. Sonralar, oğlan Qrenoblda məktəbdə oxuyanda, Napoleon ordusu ilə Misir ekspedisiyasında olmuş alimlərdən biri, o vaxt isə artıq departament prefekti olan Jan-Batist Furiyenin diqqətini cəlb edir. O özüylə Misirdən papiruslar gətirmişdi. Bu mətnləri Furiy Şampolyona göstərir. Oğlan inamla bəyan edir ki, böyüyəndə bu yazıları mütləq oxuyacaq. Jan-Fransua ciddi hazırlaşdı, o, Misirin tarixini, dillərini dərinləndirirdi. Hələ liseydə oxuyarkən "Fironlar zamanının Misiri" adlı bir araşdırma yazmışdı. On altı yaş olarkən

Qrenobl akademiyasının iclasında "Qədim Misirin coğrafiyası" mövzusunda mühazirə edərək bu mötəbər elmi cəmiyyətin üzvü seçilmişdi.

3-cü sülalənin fironu Coserin pilləli piramidası. Təxminən, eramızdan əvvəl 2670-ci ildə inşa edilib. Onun hündürlüyü 62 metr təşkil edir. Gizadan 15 kilometr məsafədə, Sakkarada yerləşir.

Mel Gibson qoca casus rolunda

Hollivudun məşhur aktyoru Mel Gibson fransız rejissorunun çəkdiyi filmə rol alıb. O, aktyorun 2016-cı ildə əməkdaşlıq etdiyi ikinci fransız rejissorudur. Bu il aktyor Jan Fransua Rişenin "Doğma ata" adlı trillerində çəkilməmişdi. "Cəsur ürək", "Öldürücü silah" və "Patriot" kimi kino-şedevrlərdəki rollarına görə tanınan Mel Gibson bu dəfə "Hər ikinci həftəsonu" adlı köhnə dəbli komediyada qoca casus rolunu ifa edəcək.

Çəkilişlər bu ilin sonunda Fransada aparılacaq. Filmin müəllifləri Brendon və Kertis Birteller, rejissoru Benjamin Roşedir. Filmin süjet xəttini Mərkəzi Kəşfiyyat İdarəsində kəşfiyyatçı olan atanın oğlu ilə ziddiyyətli münasibəti, oğulun atasına olan şübhələri təşkil edir. Oğlunun gözündən düşməmək üçün ata casus olduğunu ciddi-cəhdlə gizlədir. Ailə Parisə yollanır və əsl macərə da burada başlayır.

50 yaşlı Fransa yazıçısı Frederik Beqbeder Ukraynaya səfəri zamanı jurnalistlərlə bir çox mövzularda – ukraynalıların çətin seçimi, özünün qorxaqlığı, dopinq asılılığı, qızının yersiz sualları, gələcək romanının süjet xəttindən – danışıb. O deyib ki, Ukraynanı təkcə gözəl qadınlarına görə sevmir, həm də ukraynalılar çox mehriban insanlardır: "Ancaq ukraynalılar hələ avropalı, yaxud rus olduqlarını tam təyin edə bilməyiblər. Bildiyim qədər onlar avropalı və ya rus yox, sadəcə, ukraynalı olmaq istəyirlər. Maraqlıdır, Ukrayna öz seçimini edə biləcəkmi? Mən azadlıq uğrunda mübarizə aparan insanları təqdir edirəm".

Daha sonra Beqbeder Ukraynada indiyədək baş vermiş inqilablardan danışıb. O deyib ki, hər doqquz ildən bir Ukraynada inqilab baş verir: "Əvvəlcə 2004-cü ildə, sonra 2013-cü ildə ukraynalılar inqilab etdi. Növbəti inqilab 2022-ci ildə olacaq. Mən bu inqilabı səbirsizliklə gözləyirəm, axı biz fransızlar inqilabı sevirik. Ancaq bu, sizin ən gözəl iliniz olacaq. Mən İkinci Dünya müharibəsi başladığı dövrlə indi baş verənlər arasında elə böyük fərq görmürəm. Biz nəticəni bilməsək də, inqilabın səbəbini yaxşı bilirik". Beqbederin sözlərinə görə, İkinci Dünya müharibəsi də iqtisadi böhran və işsizlik səbəbindən başladı. İndi də həmin vəziyyətdir. 2008-ci ildən bütün dünya maliyyə böhranı və işsizlik problemi ilə üzləşib. Ona görə də Fransada, Britaniyada və ABŞ-da milliyyətçilər önə çıxmağa başlayıb. Biz çox ehtiyatlı olmalıyıq, çünki milliyyətçilər həmişə müharibəyə meyilli olublar. Onların vətəni müdafiə etmək ideyası yaxşıdır, ancaq iqtisadiyyatı inkişaf etdirmək lazımdır ki, milliyyətçi ideyalar çox da irəli gedə bilməsin," – Beqbeder fikrini belə tamamlayıb.

Fransa yazıçısı:
"2022-ci ildə Ukraynada inqilab olacaq"

"Nobel" niyə gecikir?

Oktyabrın 3-dən İsveçin paytaxtı Stokholmda Nobel həftəsi başlayıb. İlk təqdimat fiziologiya və tibb üzrə, oktyabrın 4-də fizika sahəsi üzrə, 5-də isə kimya sahəsi üzrə olub. Nobel komitəsi Sülh mükafatına dair qərarını oktyabrın 7-də elan edib. İqtisadiyyat üzrə Nobel mükafatçısı isə oktyabrın 10-da bəlli olacaq.

Ədəbiyyat üzrə Nobel mükafatı təqdimatı bu il əvvəlki illərlə müqayisədə bir həftə gec – 13 oktyabrda olacaq. Nobel Komitəsinin üzvü Per Vestebərqin sözlərinə görə, ədəbiyyat üzrə mükafatın təqdimatının gecikməsi komitənin iş qrafiki ilə bağlıdır. Adətən namizədlərin müzakirəsi sentyabrın son cümə axşamından başlayır. Bu müzakirələr 4 cümə axşamı davam edir. 2016-cı ilin son cümə axşamı sentyabrın 22-nə düşdüyündən, son 4-cü cümə axşamı 13 oktyabra təsadüf edir.

○ "Business Insider" saytı 2016-cı ildə dünyada ən çox satılan kitabların siyahısını tərtib edib. Siyahı dünyanın ən böyük onlayn satış servislərindən olan "Amazon"un satış reytinginə əsasən tərtib edilib. Reyting siyahısı göstərir ki, bütün dünyada, əsasən cəmiyyəti maraqlandıran mövzulara dair kitablar satılır. Kimi övlad tərbiyəsinə, kimi qida və sağlamlığa, kimisi də ədəbiyyata aid kitablara maraqlıdır. Ancaq təbii ki, Harri Potter haqqında olan kitablara maraqlananların sayı 2016-cı ildə də üstün olub. Beləliklə, siyahını təqdim edirik.

1. "Harri Potter və lənətlənmiş uşaqlar" – Cek Torn və Coan Rouling
2. "Güc axtarışında" – Tom Rat
3. "Möcüzəli yerlər" – Doktor Syuz
4. "Magik yır-yığış. Evinizi və həyatınızı sahmana salmaq üçün yapon sənəti" – Mari Kondo
5. "İlk 100 söz" – Rocer Priddi
6. "Nəfəs havaya çevrildə" – Pol Kalaniti
7. "Sevginin beş dili" – Heri Çepmen
8. "Sağlamlıq düzgün qidalanmadan başlayır" – Melissa və Dallas Hartviqlər
9. "Dostu necə qazanmalı və insanlara necə təsir etməli" – Deyl Karnegi
10. "Adamoynadanı öldürmək" – Harper Li
11. "Uğur qazanmağın yeni psixologiyası" – Kerol Dvek
12. "The Official SAT Study Guide" dərsliyinin 2016-cı il buraxılışı – "College Board" təşkilatının nəşriyyatı
13. "ABŞ konstitusiyası"
14. "Hamilton: İnqilab" – Lin Manuel və Ceremi Mak-Karter
15. "Nüfuzlu insanların yeddi bacarığı: Şəxsiyyətin inkişaf etməsi üçün güclü vasitələr" – Stiven Kovi
16. "Dörd müqavilə. Fərdi azadlığa çatmaq üçün praktik dərslik" – Migel Ruis
17. "Ac-yalavac tırtıl" – Erik Karl
18. "Antistress rəngləmə" – Antistress Rəngləmə kitabı: Bağ, mandala, heyvan dizaynı və Peysli naxışları
19. "Özüm-lə dünya arasında" – Ta-Nehisi Kouts
20. "Antistress-rəngləmə" – Mandala, xına, heyvan dizaynından ibarət böyükklər üçün rəngləmə kitabı və Peysli naxışları

"Da Vinçi şifrəsi"nin müəllifindən yeni roman

Amerikalı yazıçı Den Braunun professor Robert Lenqdon haqqında olan beşinci romanı 2017-ci ilin payızında işıq üzü görəcək.

"Mənşə" adlı kitab 2017-ci ilin 26 sentyabrında satışa çıxarılacaq. Xatırladaq ki, seriyanın əvvəlki romanları – "Mələklər və iblislər", "Da Vinçi şifrəsi", "İtirilmiş rəmz" və "İnferno" adlı romanlar olub. 2006-cı ildə "Da Vinçi şifrəsi" əsəri ekranlaşdırılıb. Filmdə baş rolu Tom Henks ifa edib. Daha sonra 2009-cu ildə "Mələklər və iblislər"ə çəkilmiş film təqdim edilib. "İnferno"ya çəkilmiş filmin premyerası isə bu ilin oktyabr ayına planlaşdırılıb. Britaniyanın "Transworld" və ABŞ-ın "Doubleday" nəşriyyatının birgə məlumatında deyilir ki, Braunun yeni əsəri də əvvəlki romanları kimi şifrələrlə, elm, din, incəsənət və memarlıq ilə bağlı məqamlarla zəngin olacaq. Naşirlərin məlumatına görə, indiyə qədər dünyada Braunun 200 milyon nüsxə kitabı satılıb. O, 2016-cı ildə ən çox qazanan yazıçılardan biri olub.

Hazırladı:
NARINGÜL

2016-cı ildə ən çox satılan 20 kitab